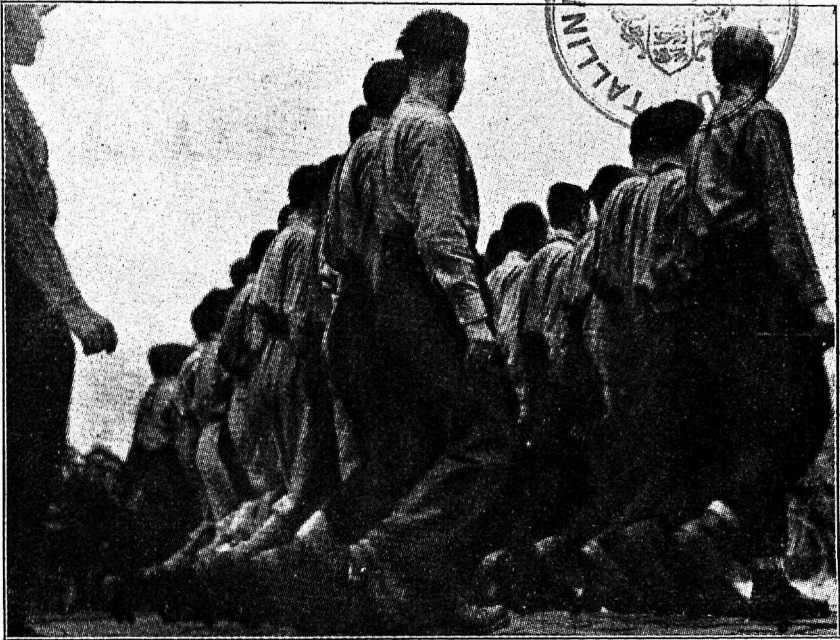

KÕIGI MAADE TÕOLISED ÜHINEGE

RÜNNAK

NOORSOTSIALISTLIK AJAKIRI

Oktoober

KÖNEKOOR

Rühm noori ja vanu töölisi.

Tütarlaps:

*Õun valmind aias,
saak korjatud aiaist ja maast.
Nüüd maailmas laias
peab lõppema puudus ja paast.*

Noormees:

*Töö lõpnud põllul,
on lõigatud lainetav nurm,
ja uuesti hõllul
on oras, tal võõras on talvegi
surm.*

Tütarlaps ja noormees:

*Kuid süski on mure:
täis kogutud aidad ja salv —
on tulevik tume
neil, keda ootamas töötu talv.*

Teine noormees:

*Oleme harind põldu sellelgi su-
vel, oleme uskund, et kellelgi
pole vaja tunda nälja põletavat
piina. Oleme töötand lootuses, et
vili, mille müümise mure rusub
põllumeest, võiks olla kasuks mit-
melegi. Kuid oleme kuulnud, et
ühed ei tea, kuhu müüa, ja teised
ei tea, mida täna ja homme süüa;
teame, et riiet on seismas ja
ootamas ostjat, kuid hulgad ei
tea, mida teha, et katta külmast
võbisev keha.*

Kõik:

*Kas pole neile küsimustele kost-
jat?*

Teine tütarlaps:

*Õeldakse, meid rõhub kriis!
Olgu siis:
surmahaige kapitalismi kriis!
Kas ta sureb, paraneb?
Millest haige paraneb?
Pole meie arstiks talle!
Meil ta surmast pole hale!
Surgu, surgu rahuga!
Koletisest vabana uue korra ra-
jame!*

Kolmas noormees:

*Kas ootame, et tuleks päästja?
Me enda töö on vabastus!
Kas ainult enda elu säästa,
kui võita kord, mis hää ja uus?*

Rühm vanu töölisi:

*Vana korda me enam ei taha!
See hüüe kui torm, kui kõu.
Töö surus meid enne, nüüd maha
tööpuudus, nälg murrab jõu.*

Neljas noormees:

*Kas relvad uued, relvad hääd
meil juba valmis võitluseks?
Või müüri vastu lüüa pääd?
Kas päästmine on endapeks?*

Vana mees:

*Kaks korda oktoober meil koitnud,
kui võitlusele töövägi läks:
kas tulevik kena ei loitnud,
kuid ootas meid vangla ja peks.*

Vana naine:

*Kui punase aasta oktoober
meist mõnedki maha löi,
siis vabade aegade ootel
see teistele kinnitust tõi.*

Kolm noormeest:

*Ei teine oktoober toond võitu,
kuid hoiatus süski on see:
ei kuule kes ajaloo hõiku,
neist üle läheb meie tee.*

Kolm tütarlast ja kolm noormeest:

*Kaks korda töörahvas ju kaotand:
kord tuhat üheksasada ja viis,
ei kapitali pärandust jaotand,
vaid kaotus oli valus siis.
Kaheteistkümnne aasta pärast
märts — oktoober oli tähis uus:
ei kauguses hellkivast särast
veel tulnud meil lunastus.
Siis plaanikalt vaadakest ette
iga samm, iga tung ja torm,
relvad varuge aegsasti kätte!
Peab muutuma ühiskonna vorm!*

Ühislaul:

*Veel, veel, veel ja veel
meid hoiab puudus, orjus, töö.
Kuulge soost ja metsanurgast,
Kuulge igast töölisurkast,
kuulge inimkonna hüüet:
töö või surmaöö!
Mil, mil, millal, mil
torm tõukab valetornid need?
Kelmid ei pea valitsema,
angeldajad kasutsema,
vabalt inimene peab looma,
käima vabalt teed.*

Nüüd, nüüd, nüüd ja nüüd
sa vaata silmi vaenlasel!
Õõ on läind ja valgus väljas.
Üles, kes on orjad, näljas!
kohtuotsus kurnajaile!
Võit meie eel!

Hääl:

Eelvägi ju esile sammub!

Kõik:

Teid oodati, oodati ammu!

Noorsotsialistid:

Teil seltsimehed, vastu
me sirutame käe.
Me tagasi ei astu,
kui võitu töö ei näe.

1. noorsotsialist:

Töönoored, orjus teidki rõhub
veel rängemalt kui rauku töös.
Kes noorte rajad lahti lõhub,
kes sihi leiab sügisöös?

2. noorsotsialist:

Tööpuudus, orjus noori rõhub,
nii noor kui vana umbses öös.
Meil silmas süiski siht on tõhus,
me kõigi kogumise töös.

Kõik noorsotsialistid:

Noor noore kõrval võitlusesse,
meid saadab vana töölisklass.
Me tuleviku tähistesse
päev-päevalt silda rajamas.

Noorsotsialistlik kõneleja:

Seltsimehed! Sõbrad! Noorsotsia-
listide praegune töö on jõudude
kogumine. Päev päeva kõrval
organiseerimistööd, päev päeva
kõrval valmistumist võitluseks!
Sotsialismi punase lipu alla koon-
dagem oma jõud, nii noored kui
vanad, käsikäes! Kõigi maade
tööliskonnaga võime astuda vastu
oma vaenlasele — parema tule-
viku pärast.

Me proletariaadi eelvägi võitluses!
Sõprus!

Kõik:

Sõprus! Sõprus!

Üks vana tööline:

Vanad väsind ja kurnatud tööst.

Üks noorsotsialist:

Iga hommik ju tõuseb ööst.

Teine vana tööline:

Veel tuha all tuli, veel hõõguvad
sõed.

Teine noorsotsialist:

Torm õhutab lõket nii päevad kui
ööd.

Kõik:

Samm sammult, aste astmelt
üles:

Ees ootab siht, eel mäetipp!
Ei puhkust Abrahami süles
neil, kellel ees on punalipp.
Kuid surund vanu raske kaotus
noorpõlv peab võiduks murdma
tee.

On helgistatud taevalaotus,
me peame jõudma sihile!
Noor võitlusse, õlg õla kõrval!
Uus elu meie lihas-luus!
Ju lootus koidab taevaserval —
kui igal päeval lahing uus!

Ühislaul:

Me võitlusvennad, valvel,
Koit säramas meil eel.
Võit, rõõm ja ootus palgel,
kaaslasti liitub veel.
Jõud marsis, tugev meie samm,
me jalges töölisnoorte ramm.
Me proletariaadi eelvägi võitlu-
ses.

1932. aastast alates ilmub käesolev ajakiri endiselt samal toimetusel.
Pääle selle hakkab ilmuma sotsialistliku teooria ja praktika ajakiri

„SOTSIALISTLIK VÕITLUS“

„SOTSIALISTLIK VÕITLUS“ ilmub kuus korda aastas ja maksab postiga
1 kroon 50 senti. Ajakiri on määratud ühtviisi nii noorsotsialistidele kui
vanemaile parteiseltsimeestele sotsialistliku teaduse süvendamiseks. Talitus
ühine „Rünnakuga“: Tallinna, Postkast 367.

Töölisklass kaitsel

Kapitalistliku maailma sisemised vastolud, mis viivad perioodilisesse tulunduslikesse ja poliitilisesse kriisisse, on arenend kulminatsioonini. Töölisklassivastast päaletungi organiseerib igal võimalikul juhtumil poliitiline, reaktsioon, kus taguline kodanlus n.n. fašistlike tegevusmeetoditega püüab hävitada töölisklassi sotsiaalpoliitilisi korraldusi ja demokraatlikke vabadusi.

Meie ei pea väärtuseks iseendas formaalset demokraatiat töölisklassile, kuid sellest hoolimata tuleb seda kaitsta, kuna selle asemele astuks diktatuur, mis meid aastakümneid tagasi minevikku paiskaks. Seepärast meie oleme valvel. Tahame proletariaadi vabadusi kaitsta iga vaenlase vastu.

Töölisklass ei tohi unustada, et demokraatlik riigiorm loeb reaalseid võimalusi proletariaadile teostada sotsialistliku ühiskonnakorra eeldusi töölisklassi organiseerimise näol legaalsel teel. Aga silmapilgul, mil demokraatlik riigiorm muutub relvaks töölisklassi käes, astub kapitalistliku süsteemi püümisest huvitatud olev kodanlus välja demokraatlikkude õiguste ja vabaduste hävitamiseks.

Näeme, kuid päev-päevalt süveneva ja teravneva tulunduskriisi mõjutisil kodanlus on kaotanud pää. Ta haarab surmaeelses agoonias kramplikult majanduslike ja poliitiliste võimuvahendite järele, võttes kokku viimse jõunatukese, et otsustavat lööki anda järjest tugevnevale sotsialistlikule töölisliikumisele. Näeme, kuid kapitalistlikud võimumehed ja kodanlised rahvajuhid ikka enam võõrduvad demokraatlikust mõtlemisviisist, pöörduvad ära rahvariigi ideoloogia pinnalt.

Kodanlus on juba rahvusvahelises ulatuses loobunud demokraatlike abinõude ja võitlusmooduste tarvitamisest, rakendades varjatud või tõelise diktatuuripüüded proletariaadi allasurumiseks.

Proletariaat peab iga silmapilk valmis olema kodanliste reaktionäa-

ride rünnakute paraliseerimiseks, sest *võitlus demokraatia eest ja fašismi vastu on ühilasi võitlus kapitalistliku tulundusanarhia vallutamiseks ja sotsialismi saavutamiseks.*

Kui kapitalistlik maailm pühen-dab kriisitõve pööramatuis raskusis, siis astub ajaloo näitelavale fašism kui jõhkraim võitlusvahend, et relvastatud jõududega kindlustada kodanluse võimuvalitsust proletariaagi üle.

On selge, et fašistliku liikumise terav ots on sihitud organiseeritud töölisklassi vastu, et sotsialistlike võitlusorganisatsioonide lammutamisega suruda alla kogu proletariaat.

Itaalia, Poola ja Ungari töölisklass omab jubedaid kogemusi fašistliku terrori vägivallategudest. Samuti oleme kuulnud Saksaa „natside“, Austria „haakristlaste“ ning Soome „lapua“ ja „väerinnameeste“ määramisist ja kuritegudest.

„Nad päästavad riiki“ hüüavad meiegi fašistid (vabadussõjalased „Grand-Marina“ koosolekul!) ülbes vaimustuses. Kuigi meie kodanlised ringkonnad on korduvalt deklareerinud, et meil fašistlikust hädaohust ei tarvitsevat veel undki näha, et see olla pahempoolsete väljamõeldus ja jäme demagoogia hulkade eksiteele vedamiseks — räägivad viimaste aegade sündmused hoopis teist keelt. Ka meil leidub vastustundetuid saameeste ringkondi, läbipõlend tulundustegelasi, pensionil olevaid ja tegevaid kõrgemaid ohvitseri, kes arvavad saabund soodsa silmapilgu võimuhaaramiseks.

Vabadussõjalaste demonstratiivne väljaastumine „Grand-Marina“ koosolekul, ERK-ide ja ARK-ide mürgeldamised Tartus tõendavad, et „asi“ meilgi on jõudnud sellisesse arengufaasi, kus püütakse oma tegevusele rahva laiemates hulkades kõlapinda leida.

Fašism on seega saand meiegi kodanluse ühele osale viimaseks, paratamatuks abinõuks, et murda kael üha kasvaval sotsialistlikul liikumisel.

On täitumatu illusioon loota kodanlisilt ringkonnilt abi ja toetust võitluseks reaktsiooniliste jõudude ohjeldamiseks. Meil puudub vabameelne, demokraatlikult mõtlej kodanlus pea täiesti. Eks ole kurioosum: meie „radikaalsed“ ja liberaalsusega kelkivad keskerakonnad on kõige fašismisõbralikumad. Loeme igapäev hässitavaid kirjutisi nende erakondade häälekandjate veergudelt. See leht otse kubiseb provokatsioonist ja mustasärgimeeste vägivaltegudele ässitamisest. Ei ole meigi fašism mingi erapooletu, väljaspool parteisid seisev puhtrahvuslik

neile langeva raske ja vastutusrikka ülesande täitmisega.

Meil on põhjust õppida neilt, jälgida nende eeskuju ja tegevusmooduseid ja märgitud teel kõige kiiremas korras kujundada arvukaks ja võitlusvalmiks endi kaitsesportlik liikumine.

Kaitsesportlikud rühmad koondavad endisse teadlikuma ja aktiivsema osa organiseeritud proletariaati. See tõmbab kaasa täies ulatuses teojulge ja võitlustahtelise *sotsialistliku noorpõlve*. See äratab töölisklassis usku oma võimettesse, viib laiemad tööliskuljad sotsialistliku liikumise poole.

palju kaugemale ja teevad avalikult silmi äärmistele pahempoolsetele riigivastastele elementidele.

Kus on siis illegaalse sõjalise organisatsiooni juhtiv keskkoh? Et saada sellele vastust, peame vaatama lähemalt teiste noorsotsialistlike ühingute tegevust.

Sotsialistliku partei eestvõttel kutsuti ellu n.-n. „Töölisspordi liit“, mis tegutseb registreeritud põhikirja alusel ja tema tegevuskiirkonnaks on kogu Eesti territoorium. Eriti aktiivselt tegutseb Tallinna osakond, mis ka liikmete arvult kõige suurem. Tallinna osakond jaguneb gruppideks, nagu võimlusrühm, jalgpalli meeskond, raskejõustiklaste rühm jne. Töölisspordilased kannavad ka mundrit. Tänavade demonstratsioonidel ja suurematel koosolekutel kasutatakse neid korrapidajatena. Töölisspordi Liidu põhikiri näeb ette tegutsemist kõigil aladel, seega ka

laske-spordis.

Muretsetigi hulk spordipüsse, mille pidamiseks hangiti ka load. „Noorvalvurite“ organisatsioon tegutseb sotsialistliku partei keskorganisatsiooni juures ja sinna kuulub kõige radikaalsem element.

Pärast Vabadussõjalaste Liidu kongressi, kus võeti vastu rida otsuseid vabadussõjalaste huvide kaitseks, hakkasid end rohkem liigutama ka noorsotsialistlikud organisatsioonid, sest nende juhid maalisid ette nooruritele igasuguseid tonte ja anti ka mõista, et võib-olla

tuleb astuda välja

„demokraatia“ kaitseks. Hakkas ka energilisem laskeharjutuste pidamine.

Noorsotsialistid käisid harjutamas Kalevi jalaväe pataljoni ja 10. üksiku jalaväe pataljoni lasketiirudel Koplis ja Juhkentali surnuaia taga. Selleks hangiti ka vastav kaitseministeeriumi luba. Noorsotsialistid käisid

omavõliliselt laskeharjutustel

ka politsei lasketiirul, kuid politsei patrull ajas nad sealt laiali...

Laskeharjutusteks oli sotsialistidel luba ainult spordipüüdistest, kuid tegelikult on andmeid, et sellest loast on astunud üle ja peetud laskeharjutusi isegi

püstol-brauningutest ja vintpüssidest.

Milleks aga sotsialistid harjutavad illegaalselt relvadest, mis tarvilikud ainult sõjaliseks otstarbeks? Mis ei astu sotsialistid olemasolevasse riigikaitse organisatsiooni — kaitseliitu — pole teada. Arvata võib aga, et sotsialistidel on kavatsus arendada välja oma

sõjalist organisatsiooni,

mis seisaks sotsialistliku partei käsutuses, nende taipelise „demokraatia“ kaitseks või maksmapanekuks.

Kes on aga need „demokraatia“ kaitsejad. On teada, et noorsotsialistide kongressil arvustati õige teravalt sotsialistliku riigikogu rühma tegevust, sest noored, kellel pole tegelikult aimugi sotsialismist, arvanud kongressil, et kui nad on partei käsul sunnitud laulma internatsionaali, kandma punast lippu ja hüüdma üksteist „seltsimeesteks“, siis on nende arvates sotsialism ja naaberriigis valitsev kord üks ja sama! Nii siis, sama käremeelne element teeb praegu „demokraatia“ kaitseks ja ilmselt vabadussõjalaste tegevuse vastukaaluks laskeharjutusi ja kannab „ühtluse mõttes“ ka mundrit.

Noorsotsialistide tegelased on näiliselt kõrgema haridusjuhi protežeele tilgutanud end ka puhtkasvatuse ja hariduse aladel. Jättes kõrvale algkooli õpetajate poliitilise maailmavaate, on skandaalseid andmeid, et noorsotsialistide tegelased on õpetanud laste suvekolooniates Keilas ja Kosel oma hooaluseid, olles ise noorsotsialistide mundris.

Hiljem said suvekolooniate 10—13-aastased õpilased, olles talvel juba pealinnas algkoolides, kirjalikke kutseid, millega paluti

lapsi astuma noorsotsialistlikesse organisatsioonidesse.

Kuuldavasti on vastavad kaitseorganid hakanud tundma huvi ka nende „demokraatia“ eest võitlejate vastu, kes kannavad punast lippu, laulavad internatsionaali, kannavad mundrit ja peavad laskeharjutusi.

Sõda ja desarmeerimine

Praeguses kapitalistlikus ühiskonnas kõik varad on anarhilises organiseerimata olukorras. Varad on kuhjund üksikutesse kätesse, kuna enamik paremal juhusel kannatab alatoitluse all või otse nälgib. Suurte kapitalide kuhjumise tõttu omamaa tööstusse mahutatud kapital ei kanna küllaldast protsenti, ning esialgu jääb ta seisma surnuna. Kuid aja-jooksul kuhjund kapital rakendatakse vähemarenenud maades, kus ta kannab protsente. Kapitali valgumine välisurgudele ja välisurgude vallutamine on paratamatult seotud kogu kapitalismiga. Selle tagajärg — sõda on saanud paratamatuks nähteks kapitalistlikus ühiskonnas. Aga kes on kõige suuremad kannatajad? Kas need, kelle huvides sõda alustati? Ei, vaid töötavad, loovad kihid on kõige suuremad ohvritetoojad. Mehed panevad kaalule elu ning kojujääjad enda igapäevaste tarvete rahuldamiseks peavad viimased penid tooma fronditaga tegutsevaile spekulantidele. Ainukesed kes rikas-tuvad sõjaajal, on relvavabrikute omanikud ja spekulandid. Ent viimased enda väikekodanlise päritolu ja ilma-vaate tõttu aitavad süvendada kapitalistliku kurnamise meetodit.

Juba möödunud aastasajal räägiti mõningate relvade ärakeelamise vajadusest ning isegi üksikud häälled tõestasid desarmeerimise vajadust. Kuid maailmasõda tõestas, et need püüded olid osutund asjatuks. Aga siiski ei ole desarmeerimise mõttest loobutud. Selleks asutati laiaulatuslik organisatsioon, „Rahvasteliit“. Rahvasteliidu agaram eestvõtja Ameerika Ühendriikide presidendi Wilsoni kavandite järgi pidi sellest asutis saama, kus kõik konfliktid ja arusaamatused lahendatakse rahulikult teel, vahekohtutega. Rahvasteliidu pääülesanne oli julgeoleku tagatise kindlustamine ning desarmeerimine. Kuid juba enda algpäevil valmistas ta enda poolehoidjatele pettumusi, esiteks, Saksa-Prantsusmaa rahuleping mis oli koostatud Wilsoni poolt põhimõttel, et rahu tehtaks ilma territoriaalmuutusetä, kukutati läbi, ning

teiseks, Ühendriigid jäid eemale rahvasteliidust. Hiljem rahvasteliit korduvalt on demonstreerinud enda jõuetust sõjaohutude likvideerimistel. Ainult sõnadega on väga raske sundida sõdivaid pooli alustama. Mitmelt poolt on soovitatud rahvasteliidul pidada regulaarmiilitsaväge, et tarbekorral sundida sõdida ähvardavaid riike.

Desarmeerimise probleemi lahendamiseks on peetud nii mõnigi konverents, ning riikide poolt on kirjutatud alla paar sõjakeelupakti, kuid tegelik desarmeerimine seisab endiselt surnud punktis. Et rahvale näidata desarmeerimiskonverentside tulemusi ja rahustada üldmeeleolu, harilikult lammutatakse paar vanamoelist lahinglaeva, mis juba kõlbmatuks on muutunud. Ajalehis avaldatakse sel puhul laeva pilte ja vastava sisuga artikleid, mis peavad tõendama desarmeerimiskonverentside tulemusi ja rahuõbralikkust. Kuid mõne aja pärast vastne, viimase tehnika sõna järgi ehitatud lahinglaev paljastab selle rahuõbralikkuse.

Viimaseid rahvasteliidu poolt vastuvõetud otsusi, on kallaletungijale riigile majandusliku surve avaldamine. Kuid kes on kallaletungija, kes kaitsja riik? Maailmasõjas ja pärast sõda iga sõjast osavõtja riik on kinnitand, et tema oli sunnitud kaitse sõda pidama. Kas anda vahekohtule otsustada? Esiteks see on tehniliselt raske, sest selline asjaajamine oleks lõpmatu pikk, ning sisuliselt — otsus langeks alati tugevama riigi kasuks.

Desarmeerimiskonverentside saadikud ja eksperdid on enamikus kõrge-mad sõjaväelased. Inimesed, kellel leivaküsimus on sõjaväe olemasolu, loomulikult hoolitsevad juba selle eest, et sõjaväge ei vähendataks, rääkimata veel likvideerimisest. Väga harva mõni kaitseväelane paistab silma enda rahuõbralikkusega. Need sõnadki, mis öeldakse rahu vajadusest konverentsidel, öeldakse rohkem sunnitud. See on loomulik nõndakaua kui desarmeerimiskonverentsidel sõjaväelased ja kapitalistide esin-

dajad mängivad juhtivat osa, ning patsifistid ja eriti sõjavastane töölisklass on tõrjutud kõrvale, ei saa olla mingisuguseid desarmeerimise tulemusi.

Eriti kahe sõna mõjul võidetakse rahvahulgad siia poole, rahvas kaotab igasuguse kriitika võime, ning nende sõnade varjus lastakse igasuguseid musti asju korda saata. Need sõnad on rahvuslus* ja isamaalsus. Isegi ilmasõja algpäevil näiteks prantsuse ja saksa sotsialistidegi enamik langes nende sõnade ohvriks. Seda kurba sündmust võetagu kui sündind fakti, mis riivab meis eneseki rahuideede süvendamist. Üks põhjustest, miks rahvuslust igal võimalikul juhul propageeritakse, on, et need tunded ei kustu, mida võidakas nü suurepäraselt sõjameeleolu loomiseks kasutada. Erilist rõhku panevad nende sõnade propageerimisele sõjalised organisatsioonid. Sõjapäevil võidelda sõja vastu revolutsioonilise liikumisega — see jääb peaaegu alati asjatuks, sest isamaalsus, rahvuslus on vallanud niivõrd meeli, et isegi suhtutakse vaenulikult revolutsioonilistesse liikumistesse. Kuid sõda ei väldi revolutsiooni. Harilikult sõja lõpupäevil on revolutsioonilised nähted paratamatud. Sõda ainult tõkestab ajutiselt revolut-

siooni arenemisprotsessi, ehk jälle kiirendab seda, sõltudes sellest, kui kaugele on arenend revolutsiooni eeldused.

Kogu maailma valitseb ennenägematu majanduskriis, mis on ka kapitalismi kriis. Igalpool tehakse äärmisi pingutusi, et saavutada kokkuvõid. Kõige valusamini annab kokkuvõid end tunda töötavil kihtidel. Meiegi pole jäänd sellest puutumata: Esimene ala, mis pidi kõige suuremad ohvrid tooma, oli haridusala, sellele järgnes ähvardus süvendada veelgi kriisi kaugeleulatava palgakärpimisega. Ainuke ala, kus võiks kokkuvõid saavutada tegevust halvamata, see on sõjavägi, kuid see võib endises ulatuses summasid hankida. Koolis õpetajal on vaja korraga 40—50 last juhutada, kuna kaitsevæes on küllalt kohti, kus 4—5 ajateenija kohta on üks juht.

Kuid töölisklassi organiseerimine tähendab ka püsiva rahu kindlustamist. Mida enam sotsialismi mõte kantakse rahvahulkadesse, seda vähem lõikust on sõjapsühhoosil; mida tugevamad ja lõõgivõimelisemad on töölisorganisatsioonid, seda enam võimalust on *sundida* valitsusi relvastuse piiramisele, kuid ka enam võimalusi sõja tegelikuks takistamiseks.

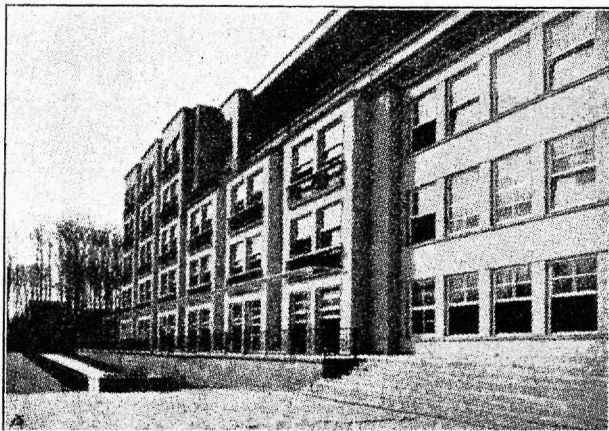
KARL FREIBERG.

Viin — muinasjutu ja tõelisuse linn

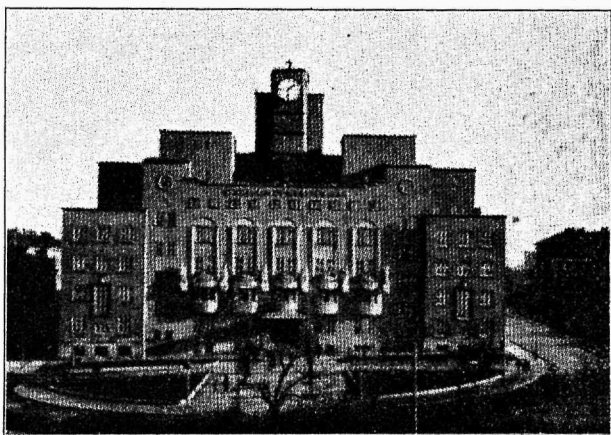
I. Hülgeresidents — „surev muinasjutulinn“.

Vähe on neid linnu Euroopas, mis kannavad enesel nii sügavat isikupärasuse pitsatit kui Viini. Vähe seesuguseid, mis vallutavad iga võõra meeli nii otsekohe ja täielikult kui tuhandeid aastaid püsind Donau linn. Viini on nimetatud unistuste, hääde inimeste ja terve optimismi linnaks. Pisut romantikat näib tõepoolest heljuvat selle rõõmsaimeliste ehitiste, vanade kirikute ja avarate parkide üle. Viin on väliseltki sõbralik, kunstiliselt kaunis, kirgas, seejuures haruldaselt ühtlane ja vast-

oludetu. Seesugusena erineb ta tugevasti teistest Kesk-Euroopa suurlinnust. Kes tahaks näiteks eitada Varssavi tsentrumi keskaegsete ehitiste omapärasust ilu, poolakate suurt joont monumentide, mälestisemetete, parkide, platside ja hoonete juures, teatud heroilist, pisut küll ülespuhutud monumentaalsust, millest ükski võis sündida kas või sellinegi hiiglane ehitis kui kuulus Poniatovski sild üle Visla ja läbi kogu Varssavi. Aga on vaja astuda vaid paar sammu kõrvale kesklinna uhkusest ja monumentaalsusest, kui juba satume kokku rüüpa ja äärmiselt maitselageda ees-

Tiisikushaigete ravila Viinis.

Amalienbad, Viini avalik supelusmaja.

linnaga, kus kilomeetrite pikkuselt igast aknast ja uksest, igast katuse-nurgast ja tänavakivistki vahib vastu viletsus ja kultuuripuudus.

Või kes saaks salata Berliini pää-tänavate ettekavatsetud majesteet-likkust ja uhkust. Aga sääl tunned ometi otse masendavalt präisi junk-rute kõrkust, kasarmuõhkkonda, ääretüt igavust, kuivust ja tühjust. Tunned enese olevat otsekuu kuning-liku sõjaväe paraadil, kus äärmine

kroonulikkus on hävitand iga fantaas-ia, iga loova mõtte. Ainult präisi maitsetus võis püstitada seesuguse mõttetuse monstrumi kui „Võidusam-mas“ parlamenti hoone kõrval ja ainult saksa naiivne enesetunne võis kavatseda sellist labast monumentide paraadi kui kuulus Võiduallee Tier-gartenis.

Ka Viinil ei puudu suurt joont ja arhitektoonilise ilu poolest ületabki ta teisi. Kuid Viinil puuduvad nii

Varssavi teravad vastolud kui ka Berliini sõjaväelisel monarhistlik ilme. Viin on ikka boheemlikult elav, värske ja loominguiliselt optimistlik nagu ta elanikudki. Ta kaas-aegsed kirikudki mõjuvad kuidagi kergelt ja kirkalt ning süngust võib leida ainult püha Stefani doomkiriku katakombidest.

Ometi lasub Viinil kogu oma raskusega ajalugu, sest Viin on ju vana-maid linnu Euroopas. Rooma ajaloost juba tunneme üht igi-iidset keltlaste asundust „*Vindobonat*“ või „*Vindominat*“ Donau kaldal, mille iga ulatub kolmtuhat aastat tagasi ja mis rooma sõjaväelaste poolt ümber moodustati tugevaks kindlustuseks. Sellena seisis Viin paljude sa- jandite jooksul tähtsamaks kaitse- valliks Rooma maailmariigi ja idast ründavate eluvärske germaani suuharude vahel. Hiljemgi on Viin ikka seisnud ajalooliste sündmuste keskkohas, näinud suurte rahvarän- damiste päevil hunnide legione ja kuulnud nende kuninga Attila või- duhõiskamist, olnud kaitsemüüriks Euroopat üleujutavale türklaste lai- nele, mänginud suurt osa nii Napo- leoni Euroopa vallutamises kui ta kukutamiseski.

Aga ajalugu on Viini õnnestand ka rohkem kui mõndagi teist Euroo- pa suurlinna suurte vaimukangelas- tega ja kunstigeeniustega, kes on talle annud osa oma hingest. Viini müüride vahel heitis hinge Rooma filosoof *Markus Aurelius*. Viin on olnud armastatumaks kodukohaks kirjanikele Nibelungide laulikuist kuni *Nikolaus Lenau*ni ja *Franz Grillparzer*ini ning kaasajal *Stefan Zweig*ini, samuti tervele reale suure nimedega kunstnikele. Kuid muusi- kute poolest on Viin esimene linn kogu maailmas: *Gluck*, *Mozart*, *Haydn*, *Beethoven*, *Schubert*, *Bruck- ner*, *Brahms* ja terve rida teisi on siin loonud oma surematud teosed, elanud oma kõrgepingelist elu. Kõigi nende hästi korrashoitud ja kunsti- päraste hauasammaste Pantheongi Viini keskalmistul näib nagu jatka- vat nende geniaalset loomigut, and- des ühtlasi tunnustust viinlaste tö- sisest lugupidamisest oma vaimukan- gelaste vastu.

Seistes juba muistest ajast kahe suure kaubandustee ristlemiskohal, mis suundusid lõunast põhja ja lää- nest itta, — on Viin ühtlasi olnud ka üheks tähtsamaks maailma rik- kuste tsentrumiks, mis vastupanema- tu jõuga on alati tõmmanud enese poole suuri rahvahulki igast maail- makaarest. Viin on ajaloo kestel olnud rikkamaid linnu Euroopas ja samal ajal ka rahvusvahelisemaid linnu.

Suure maailmasõjaga ja Versailles' rahulepinguga muutus aga olukord põhjalikult. Umbes 50 miljoni elani- kuga Austria-Ungari keiserriigi kunstlikult suureks puhutud päälin- nast, Franz Josefi ja Maria Theresia hiiageresidentsist muutus ta kor- raga pisikese ja suuremalt osalt kehva mägise pinnaga kaasaja Aust- ria kohutavalt vesipäiseks päälin- naks. Ei saa ometi kuidagi normaal- seks pidada, et ainult kuue miljoni elanikuga majanduslikult kehva riigi päälinnaks on ligi kahe miljoni el- anikuga ja jõukuse ning toredusega hellitatud maailmalinn. Ei ole loo- mulik, et tervelt kolmandik riigi rah- vast oleks koondatud ta päälinna, ilma et see oleks mingi väljapaiste- v tööstuslinngi. Mida muud oleks küll pärast uute riigipiiride tõmbamist võinud oodatagi kui linna kiiret tühjumist elanikkudest, selle laostu- mist, kokkuvarisemist ja järele jää- nudki osa elanikkude suurde vilet- susse langemist. Sellest oldi tead- lik ja juba lauldi isegi operettides tuntud lööklaulu Viinist kui „sure- vast muinasjutu linnast“, mida ei suuda päästa enam ükski vahend.

Aga kummalisel kombel see ette- kuulutus Viini loomulikust surmast ei ole ometi täitunud ja seda otse kõigi tõsiasjade kiuste. Tõsi küll, viletsus Viinis kasvas pärast maailmasõja kohutavalt. Tõsi on ka see, et viin- lane elab praegugi võrdlemisi keh- valt. Tööleidmise võimalused Viinis on rasked ja töötute arv tikub talve- kuudel ligimema sajatuhandele, kuna tööpalgadki on sääll küllalt madalad. Kuigi mitte madalamad kui Tallin- nas, ennem ehk veidi kõrgemadki, kusjuures elumaksumus seisab um- bes Tallinna tasapinnal, mitmes suh- tes aga madalamalgi.

Kuid kõigest hoolimata on Viin jäänud püsima ja ta elanikud on säilitanud oma ürgse elurõõmsuse ja armastusvääruse. Viin on jäänud püsima endiselt ainulaadse muinasjutu linnana, kuid mitte väljasurevana, vaid vägagi elujõulisena. Viin on jäänud muinasjutu linnaks oma terve optimismi, elusuhutimise kirruse ja iluaustamise poolest, kuid vahest veelgi rohkem saanud selleks oma imetoolise sotsialistliku ülesehitustöö ja oma sotsialistliku liikumise tugevuse ning sihikindluse poolest.

II. Viini eriline temperament ja Viini sotsialism.

Kaks päämist põhjust on selleks olemas, et Viin on jäänud püsima ja oma raskest seisukorrast pääsnud.

Esimese põhjusena võiks märkida Viini elanikkude erilaadset iseloomu ja elusuhutimist. Viinlane on iseloomult vist küll õnnelikumaid kogu maailma rahvaste hulgast. Viini eriline inimtüüp on teatavasti tekkinud ajaloo käigus pikkamööda, paljude rahvatõugude segunemisest, mis sajadite jooksul valgusid kokku suurde kaubanduslikku keskkonda, milline asus niikuinii mitme rahvatu piiripunktil. Viinlase pole vist küll kuigi palju järele jäänud ürgset germani verd, mis aegade jooksul segunenud rohkelt juurevoolava teiste suguharude, madjaari, tšehhi, itaalia, prantsuse, poola ja muu verega. See veresegamine ongi siis annud haruldaselt terve vaimuga ja elujõulise elanikkonna, mis ühendab endas saksa korraarmastust ja organiseerimisvõimet, slaavi spontaanust, pehmust ja vastutulelikkust, madjaari heroilikkust ja taktitunnet, itaalia seesmist soojust ja prantsuse vaimukust ning elavust üheks omapäraseks ja väga väärtuslikuks tervikuks, mis on ainulaadne vist küll kogu maailmas. See segunemine on loonud erilise, mujal tundmatu, Viini kultuuri, viini omapärase õhkkonna, viini temperamendi, viini mentaliteedi, mis meeldivalt üllatab iga võõrast ja mis Viini teeb otsekohe koduseks igatühele.

Selline viinlase elurõõmsus, optimism, liikuvus ja vastupidavus ras-

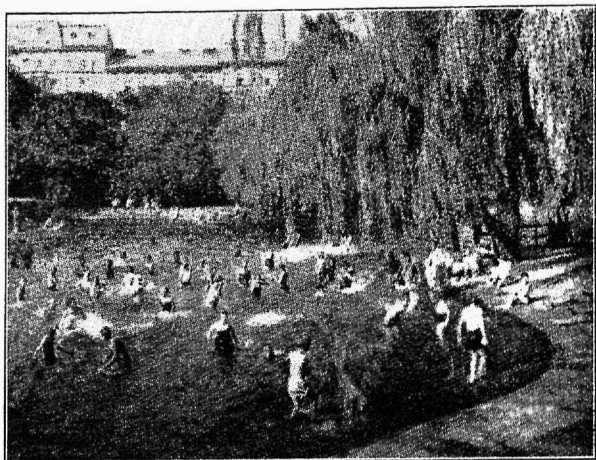
keiski elusuhetes oli kahtlemata üheks põhjuseks, mis hoidis Viini kokkuvarisemisest vähemalt mõne ajagi jooksul.

Ag a muidugi oleks pikapäale olnud asjatu kogu viinlase optimism, kui poleks leidund julgeid inimesi, kes sõandasid raskel hetkel otsustavalt asuda oma meetodide järgi linna päästma ja selle majandust üles ehitama, kui sõja raskustes kuristiku äärele viidud Viini linn demokraatliku riigikorra saabudes, üldise valimisõiguse alusel oleks omale saanud teissugused valitsejad kui ta sai. Viini õnneks on, et juba esimestel üldise hääletamise alusel toimetatud kogukonna valimistel 1918. aastal sotsialistid said absoluutse enamuse, võtsid linna valitsemise täielikult endi kätte ja on seda endi käes pidanud kuni siiani. 1918.—1924. a. oli selle ülesehituse töö juhiks tuntud sotsialist Jakob Reumann, kelle surma järgi teda asendas 1924. a. Karl Seitz, kes on linnapäaks praegugi.

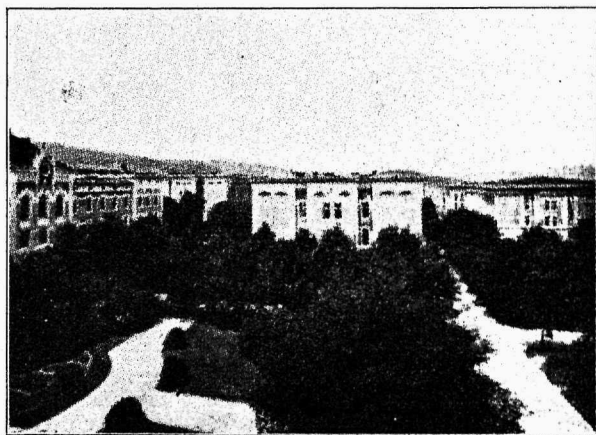
Viini sotsialistliku linnavalitsuse kommunaalprogramm järglõja ajal sisaldas järgmisi pääpunkte: sõja laastamise tagajärgede kõrvaldamine korteriküsimuse, liiklemise ja tervishoiu alal, Habsburgide monarhistliku hülgeresidentsi ümberkujundamine moodsaks 20-da sajandi maailmalinnaks, elanikkude raske seisukorra parandamine otstarbekohase sotsiaalpoliitika ja kavakindla hoolekande abil.

See ülesanne ei olnud pärast sõja aegsete majanduslikkude olude ja poliitilise ebastabiilsuse tõttu arusaadavalt kerge. Kuid ometi on sotsialistid ainult 13 aasta jooksul selle ülesande täitnud niisuguste tulemustega, mille üle tõsist uhkust võivad tunda mitte ükski Viini ülesehitamise juhid ja sotsialistid, vaid ka enamuse mittesotsialistlikult mõtlejaid kodanikke, maha arvatud muidugi väike käputäis fašiste ja suure varandusega inimesi.

Ime see ju ongi, kui pea ainult ühe aastakümne jooksul on suudetud surevast muinasjutu linnast luua elav, elujõuline ja kirkalt tulevikku vaatav tõelisuse linn. Vanale muinasjutu linnale on juure tulnud uus

Lasteujula Viinis.

Lainz'i vanadekodu Viinis.

sotsialistlik elutunne, terved kvartaalid arhitektooniliselt kenu blokk-maju, mis määratud tööliskorteriteks, suurepäraseid ehitisi hoolekande asutiste jaoks, supelasutisi, uusi rahvaparkes ja palju muud.

Majanduslikku ülesehituse tööd oli Viinis poliitiliselt kergem teostada selle tõttu, et Viin kuulub ühe osariigina Austria riikide liitu, on seega vähem rippuv üldisest seadusandlu-

sest, on näiteks maksupoliitika alal palju iseseisvam kui meie omavalitsused. Viin on teataval määral iseseisev riik riigis, mis oma ühesehituse tööd võib jätkata poolfašistliku liiduvalitsuse päevilgi, kusjuures küll Viini linnal on konstitutsioonilise iseseisvuse säilitamise pärast tulnud võitlust pidada.

Majanduslikult aga Viini ülesehitamine oli raskem ülesanne kui ku-

sagil mujal. Ja veelgi raskem pidi sotsialistlikul parteil olema üldise kitsikuse ajal oma positsioone kindlustada, hääletajate enamust oma käes hoida, seda alatasa veelgi kindlamaks muuta, kuni Viin mõne aasta jooksul sõna tõsisel mõttes on kasvand „punaseks Viiniks“, kõikumatuks sotsialistliku liikumise kantsiks, kõigi sotsialistide Mekkaks ja Meediinaks, ainulaadseks mustriks kogu maailmas.

Seejuures Viin pole kunagi olnud eriline tööstuslinn ega ole seda ka nüüd. Viin on end päämiselt elatand kaubandusest, rikkaks läind tähtsa liiklemistsentrumina. Austria mitte väga rikkalik tööstus on hajutunud üsna suurelt osalt ka väiksemasse linnadesse, mille hulgas näiteks Wiener-Neustadt moodustub pea ainult perekast vabrikute kogumikust. Viinis endas on küll metallitööstus küllalt hästi arenend, kuid see ei valitse ometi veel Viini ega vajuta sellele oma pitsatit. Viini metallitöölise ametiühingul oli 1930. a. küll 66.000 liiget, kuid ligi 400.000 päälisest ametiühinglaste perest ei moodusta see mitte liig suurt protsenti. Teised tööstusalad on aga hoopis nõrgalt esindatud ja järgmisel suuremad ametiühingud on äriteenijate, ametnikkude ja raudteelasteomad.

Kuid kõigest hoolimata on sotsialistid suutnud end Viinis niivõrd võimsalt maksuma panna, et see võrast otse hämmastab. Viimastel *parlamentivalimistel 1930. a.* sügisel said sotsialistid ümarguselt 700.000 häält ja viisid parlamenti läbi *tervelt 27 saadikut 36 hulgast*. Mis see tähendab? See tähendab, et tervelt $\frac{1}{4}$ kõigist Viini hääletajast on annud oma häälde palju kirutud sotsialistidele. See tähendab, et igast neljast tänaval vastutulevast täisalisest kodanikust on tervelt kolm kindlat sotsialistide poolehoidjat. Küllap noorpõlve hulgas see vahekord on veelgi rohkem sotsialistide kasuks, sest noorpõlv on kasvanud ju sotsialistide võidukäigu mõju all.

Nähtavasti siis ikka Viini kodanikkude valdaval enamusel oli väga sundiv põhjus hääletada sotsialistide

poolt, kuigi need kodanlise ajakirjanduse tõenduse järgi olevat kogu Viini hävitand.

III. Breitneri „maksude hullumeelus“ ja „majanduslik terror“.

Kui nüüd linnuleenult vaadelda Viini linna majapidamist, siis paistab, nagu rahaliselt, oma sissetulekute poolest Viin oleks jõukamaid linnu Euroopas. Ta majapidamine on täiesti terve, peaaegu vaba suurtest võlgadest, väljaminekud tuludega tasakaalus. 1930. a. oli Viini linna üldtulu 530 miljonit šillingut, see tähendab eesti rahas umbkaudu 270 miljonit krooni ehk 27 miljardit senti. See tähendab, et 1.860.000 elanikuga Viini linna üldtulu on rohkem kui kolm korda suurem Eesti vabariigi eelarve üldsummast. Sellest kulutati samal aastal hääkorra ja sotsiaalse hoolekande jaoks tervelt 112 miljonit šillingut ehk eesti rahas 6 miljardit senti, uute tööliskorterite ehitamiseks 99 miljonit šillingut ehk üle 5 miljardi eesti sendi, seega tervelt kaks viiendikku üldtulust.

Küsime nüüd, kust saab Viini linn oma võrdlemisi suured sissetulekud? Ta saab need kaugelt suuremalt jaolt maksudest, sest linna oma ettevõtteid on nii korraldatud, et nende kasutamine elanikkudele rasket koormat pääle ei paneks, mille tõttu siis ka need ettevõtteid linnale kuigi suuri tulusid ei anna. Viini maksusüsteem on oluliselt ehitatud põhimõttele, et raha, mida linn vajab enne kõike just oma laaulatusliku sotsiaalpoliitilise programmi teostamiseks, peaks laekuma niipalju kui võimalik just maksudest, kusjuures aga on arvestatud mitmesuguste maksumaksjate rühmade maksujõuga. Kelle tulu suurem, see peab ka protsendiliselt rohkem maksuma linna hääks. Nii siis Viini küllalt raske maksukoorem ei lasu mitte niivõrd vaesemal rahva kihtidel, kui just tolle rikaste vähemuse õlul, kes suudab maksta. See õieti ongi kõige valusam koht Viini linna majapidamises, mille pärast Viini sotsialistide on siunatud ja mille pärast Viini linnavalitsus on saand kõige rõvedamate kallalekippumiste osaliseks. Viini kodanlises ajakirjanduses on näiteks nimetatud seda

koledat maksusüsteemi „Breitneri maksude hullumeelsuseks“ — Breitner juhib nimelt Viini linnavalitsuses rahaasjandust, — Viini sotsialistide „majanduslikuks terroriks“ ja veel kõlavamate nimetustega. Just Viini maksupoliitika on see, mis hinge põhjani on pahandand kõik kodanlased ja mis sunnib Austria mustasajalisi kinni haarama fašistlike riigipöörete ölekõrrest, et ometi kord Viini linnas teha lõpp kohutavale sotsialistide vägivallele ja hirmuvalitsusele vaese Viini kodaniku üle, kelle hulgast küll tervelt $\frac{1}{4}$ oma rumaluses ja saamatuses järjekindlalt hääletab selle poolt, et seda vägivaldada võimalikult kauaks püsitada.

Kuidas need maksud on määratud ja kelle õlul päämiselt lasuvad, selleks paar näidet. Iseloomulik maks maksuks on siin niinimetatud elukorterite ehitusmaks, mis võetakse olemasolevate korterite päält ja mis määratud uute elamute ehitamiseks. Sellist maksu tuleb näiteks ühelt tavaliselt töөлiskorterilt aastas 10 šillingut ehk 5 eesti krooni, kuid kõrgema ametniku või keskmise kodaniku korterilt korteri suuruse järgi juba 100—150 šillingut, luksuskorteritelt aga koguni mõni tuhat šillingut ja luksuspaleedelt, milliseid Viinis ka leidub, veelgi rohkem. See maks ulatab kuni 53.000 šillinguni ehk eesti rahas 2.700.000 sendini ühelt üksusel. Maks tõuseb korteri suuruse ja kalliduse järgi võrdlemisi järsus progressioonis. Et aga umbes 80% kõigist korteritest kuuluvad madala (kuni 42-šillingulise) maksu alla, siis vaesem rahvakiht selle maksu raskuse all kannatab vähe ja linna tulud neist on ka üsna väikesed. Ülejäänud 20% jõukamaid kannatavad kaugelt suurema osa koor-mast. Nii annavad tervelt 528.000 väikest korterit ja äriruumi ainult 23% kogu maksust, kuna selle vastu 3.500 kõige suuremat maksuobjekti annavad juba 45% ehk peaaegu poole.

Veelgi selgemini tuleb ilmsiks Viini sotsialistide maksupoliitika suund maksu juures, mida võetakse majateenijate arvult. Selle juures on need majapidamised, mis kasutavad ainult üht teenijat, maksust täiesti vabad.

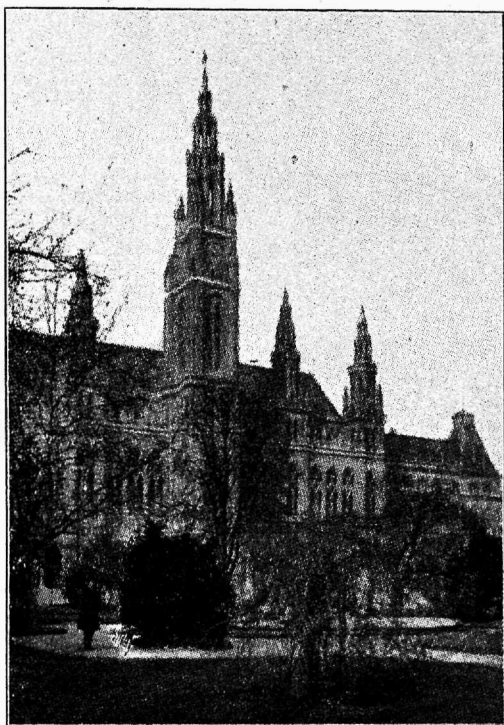
Kuid majapidamised, kus on kaks teenijat, maksavad teise teenija kohta juba 50 šillingut. Kolmanda teenija kohta tuleb veel juure tervelt 250 šillingut, neljanda kohta 550 šillingut jne. Sel viisil võetakse umbes 6.500 suurelt ja jõukalt majapidamiselt, kus kasutatakse suuremal arvul majateenijaid, sisse üle 2 miljoni šillingu.

Samasuguse progressiivse süsteemi järgi talitatakse ka kõigil teistel maksualadel. Sellest nähtub siis, et rikastel tööpeolest on õige raske makskookorm kanda, kuigi ka siin on püütud makse nii jaotada, et need ikka oleksid maksjate maksujõu kohased ega tooks kaasa kokkuvarisemist. Ja lõppeks on ometi selline energiline maksupoliitika kasuks isegi jõukamaile, sest on selge, et kui Viini linna majapidamine oleks kokku varisenud, mis nõrgema maksupoliitika juures oleks olnud ainult loomulik, siis poleks saanud jääda püsima ka jõukamate ettevõtteid ja tuluallikad.

IV. Sotsialistliku ülesehituse argipäev.

Viini linna majandusliku ülesehituse töö tuli sotsialistidel muidugi tegemist teha ja vaeva näha paljude praktiliste piasasjadega, mille juures vaja pole lähemalt peatuda, kuigi Viini linnavalitsuse loov töö igal alal on silmapaistev ja vägagi õpetlik. Tuletame vaid meele, et hoolimata halbadest aegadest linnavalitsus on püüdnud erilist hoolt kanda ka linna välise ilu, korrashoiu ja elanikkude mugavuste eest. Igal pool valitseb äärmine puhtus, hästi sillutatud, betoneeritud ja asfalteeritud tänavad annavad tunnustust jõukusest, kuna laialdane trammi, omnibuste, maapäässete ja maa-aluste raudteede võrk võimaldab üsna odava maksu eest kiire ühenduse kõigi linna osade vahel.

Eriti tuleks aga märkida linnavalitsuse tööd uute rahvaparkide asutamise alal. Oli ju Viin ennegi esimene linn Euroopas oma parkide suuruse ja kauniduse poolest. Ei kusagil mujal ei leidu ju näiteks kuulsat Prateri taolist parki. Revolutsiooniga said endised isevalitsejate asukohtade

Viini raekoda — 1918. aastast pääle punane kants.

pargid, eriti aga Schönbrunni lossipark — kalliskivi oma veetleva ilu poolest, — kogu rahva omaduseks. Aga Viini linnavalitsus asus väga õieti seisukohale, et linna ilu ja tervishoiu vaatepunktilt neistki parkidest on suurlinna jaoks veel vähe ja asus linna rohelist ala energiliselt laiendama. Ja kolmeteistkümne aasta jooksul ongi hästi korrashoitud rahvaparkide pindala suurenenud paljude hektarite võrra, tervelt 40 protsenti.

Aga ka teistel aladel on Viini linn igal viisil püüdnud hoolitseda rahva tervishoidlike olude parandamise eest. On linna poolt ehitatud terve rida uusi supelasutisi, mille hulgast muidugi kuulus „Amalienbad“ juba väliselt jätab otse kolossaalse mulje. See on suurim ja kauneim saun kogu Euroopas, määratud kõige laie-

mate rahvakihtide jaoks ja neile kättesaadav. Sääl leiduvad auru- ja kuumõhu saunad, mitmet liiki vannid, duširuumid, õhu- ja päikesevanni võtmise paigad ja igasugused teised arstimis- ja kosutusasutised. Korraga mahub neisse umbes 1.300 inimest. Pääle selle on sinna ehitatud veel ruumikas ujumisbassein, mis määratud päämiselt sportilikkude ülesannete jaoks ja selleks eriti varustatud.

„Amalienbad“ just on kummalisel kombel pinnaks silmas parempoolseile ja sellepärast on eriti mürgiseid nooli lendu lastud sotsialistide suunas. Küllap vist ei suudeta kuidagi seedida seda, et töötavale rahvakihtidele selline luksus on tehtud kättesaadavaks.

Edasi võiks mainida linnavalitsuse poolt Praterisse hiiglastaadioni

ehitamist, mis olevat suurim kogu maailmas. Sinna mahub sadasid tuhandeid vaatajaid ja see läks maksma linnale 7 miljonit šillingit ehk umbes 370 miljonit eesti senti. Sellel uuel staadionil peetigi suvel töölisspordi olümpiaadi tähtsamaid võistlusi ja pidustusi.

Tiisikuse vastu võitlemisel on linn samuti teinud suuri edusamme. On asutatud suur hulk uusi ambulatooriume ja sanatooriume — ning tagajärjed on enam kui käega katsutavad. Kui statistiliste andmete järgi 1913. a. iga 10.000 elaniku kohta tuli tervelt 30 surmajuhtu tiisikuse tagajärjel, siis 1929. a. see arv oli juba langenud 18 päälle, see tähendab, ligi poole võrra.

Olgu veel mainitud, et linnavalituse korraldusel tegutseb praegu Viinis tervelt 35 emade nõuande kohta kehvade inimeste jaoks, 105 lasteada, kuhu võidakse võtta vastu 7.700 väikest last, päälle selle 35 päevakodu, kuhu töölisemad tööajaks võivad jätta oma lapsed, 70 koolilaste toitluspunkti, kust läinud aastal umbes 15.000 õpilast said toitu, neist 13.000 ilma tasuta.

Hariduse pääle kulutas Viini linn 1930. a. umbkaudu 76 miljonit šillingit, milline summa on kaks korda suurem sellest, mis kulutati hariduse pääle enne sõda, Viini olles veel Habsburgide hilgeresidentsiks.

Need on ainult juhuslikud näited, kuid juba neistki selgub see suur loov töö, mis Viini sotsialistid on seni teinud.

V. Veerandmiljonile elanikule uusi kortereid.

Ometi suurima ja kustutamatu mälestusmärgi oma loovale tööle on Viini sotsialistid püstitanud just uute töölistmajade ehitamisega. Ei leidu Viini kaugemais linnaosades kohta, kus võõrast pea igal sammul ei üllataks kolossaalsed, stiilikad ja puhtad hiiglaehitised, terved kvartaalid 7—8-kordseid majamürakaid, mis määratud tööliste korteriteks. Eriti huvitavaid olümpiaadi pidustuste ajal oli pilt meelesööviv, kuna majad elanikkude poolt suurpidustuste puhuks olid dekoreeritud punaste lipukestega ja tervitushüüdsõnadega. Ei

leidunud vist ainustki akent, kust olümpiaadikülalistele tervituseks ei oleks viibanud punane lipuke. Ja nii maja ja maja kõrval, üks hiiglaloss teise kõrval. Terve sotsialistlik maailm omaette, sõbralik, elurõõmus ja klassiteadlik.

On selge, et kui Austria fašistidel peakski kunagi korda minema sotsialistlikku linnavalitsust kukutada, kui Viini sotsialistid mingi ime läbi peaksid oma võimu loovutama kellegile teisele, siis seda mälestusmärki, mis püstitatud uute majade näol, ei suuda ükski võim teha olematuks.

Kui Viini linn raskel ajal asus nii laiaulatuslikult uute majade ehitamisele, siis oli selleks muidugi väga kaaluvaid põhjusi. Oli ju Viinis juba enne sõda korterikriis küllalt terav, mis aga sõjaajal ja sõja järele muutus otse kohutavaks. Ei olnud ette näha, et erakapital oleks tahtnud rakendada uute majade ehitamisele — või kuigi seda ehk suurte kasude lootusel oleks tehtud, siis need korterid hinna poolest tööliste, kes just kõige raskemini kannatasid korteripuuduse all, oleksid jäänud vaid kättesaamatuks ühistuseks. Olgu mainitud, et erakapital 13 aasta jooksul on püstitand ainult 4—5 uut ärihoonet ja muud suuremat ehitist, kuid mitte ainustki väikekorteriteks määratud maja.

Et kohutavat korterihäda pehendada, selleks pidi linn ise hakkama ehitama.

Juba kuni 1923. aastani valmis linna ettevõttel umbes 4.000 uut töölistkorteri. Kuid 1923. a. sügisel tegi Viini linnavalitsus otsuseks asuda 25.000 uue korteri ehitamisele, milline kava pidi teostuma viie aasta kestel, 1928. aastaks. Aga see esimene viisaastaku programm viidi täide juba nelja aasta jooksul, 1927. aastaks, ja 1927. aastal ehitati veel 5.000 uut korterit lisaks. Samal aastal koostati uue viisaastaku programm, mille järgi kuni 1932. aastani pidi ehitatama 30.000 uut korterit, seega igal aastal 6.000. Tänavu sügiseks loodeti sellest kavast teostada umbes 20.000 korteri ehitamine, nii et käesoleva aasta lõpuks on Viini linn ehitanud kokku umbes 54.000 korterit. Kogu teise viisaas-

taku kava teostamisel tõuseks aga nende arv 64.000 pääle. Arvatakse siiski, et vahest kogu seda kava ei suudeta teostada 1932. a., vaid 1933. a. lõpuks.

Ehitatud korteritest on väike osa ühetoalisi — üksikute inimeste jaoks. Kaugelt suurem osa on aga 2—3-toalised 35—58 ruutmeetrilise põrandapinnaga, tarvilikkude kõrvalruumidega. Korterid on enesestmõistetavalt varustatud keskküttega, gaasipliitidega ja muude mõnustustega.

Kui arvata iga korteri kohta elanikke 4 inimest, milline arv vastab ka statistilistele andmetele, siis tõuseb elanikkude arv praegu juba valmisolevais kortereis kaugelt üle 200.000. Kui aga teostub täielikult viimasegi viisaastaku kava, siis võib neis majades korralikku ulualust leida tublisti üle *veerandmiljoni elaniku*.

See tähendab, et neis umbes 10 aasta jooksul ehitatud majades võiksid lahedad päävarju saada meie Tallinna 130.000-päaline elanikkond, 60.000 Tartu elanikku ja pääle selle veel pea kõigi teiste eesti linnade elanikkude pere. Täheleb, Viin on ehitanud ühiskondlikul alusel uue linna, mis on pea sama suur kui kõik eesti linnad kokku. See arv muutub veelgi rohkem meie kahjuks, kui meeles pidada, et Viinis korterid pole kaugeltki nii täis tuubitud kui meil.

Ei ole päris täpseid andmeid käepärast, kuipalju Viini linn seni on kulutanud uute korterite ehitamiseks. Aga umbkaudu arvestades on kuni käesoleva ajani selleks välja antud vähemalt 700 miljonit šillingut ehk eesti rahasse ümber arvestatult üle 37 miljardi senti. See tähendab, rohkem kui neljakordse Eesti vabariigi eelarve suuruses.

Valdav enamik neist majadest on hiiglasuured blokkmajad, arhitektooniliselt kaunid ja stiililt omapärased. Võiks tekkida arvamus, et seesugused väikekorteritega suured majamürakad jätavad nii väliselt kui ka seestpoolt kuidagi kasarmu mulje, kuid selline arvamus oleks põhjalikult ekslik. Viini arhitektid on osanud ehitusilu ja otstarbekohasuse küsimuse õnnelikult lahendada.

Üksainus selline maja täidab sageli küll terve kvartaali, piirates igast küljest avarat õue, kuid maja on mitmesuguste ehituskunsti võtete abil jaotatud osadeks, mis koos moodustavad monumentaalse terviku. Korterid on üksteisest hästi eraldatud treppide rohkuse abil. Ühel majakorral on trepikojast sissekäike mitte rohkem kui kolmesse korterisse.

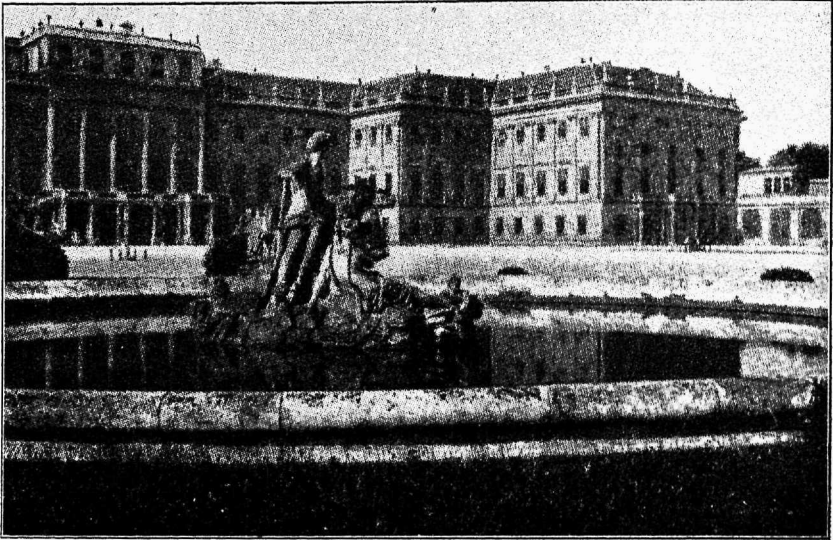
Sellised majade blokid on paiguti mõõdulelt hiiglasuured. Nii on näiteks endise Viini linnapäa mälestuseks *Reumannhofiks* nimetatud blokkmajal tervelt 472 korterit, kus asub umbes 1.600 elanikku. *Sandleiteni* linnosas on püstitatud maja, millel on aga juba 1.348 korterit umbes 4.500 elanikuga, kuna *Heiligenstadt*i eeslinnas oli mul juhus külastada ja imetella maja, mil on umbes 1.600 korterit ja 5.500 elanikku. *Nii on siis iga maja omaette väikelinn*, mis suudaks mahutada lahedalt endasse meie Kuressaare, Haapsalu või Tapa elanikud terve, — suuremad neist koguni kogu Võrgu elanikkonna.

Korterite hinnad neis majades on meie oludega võrreldes muinasjutuliselt odavad: ühetoaline korter maksab 7 ja pool šillingut (alla 4 krooni), kahe-toaline 15 šillingut (umbes 8 krooni), kolmetoaline 20—22 šillinguini (10½ kuni 11½ krooni).

Majad on hästi valguse- ja õhurikkad, kuna ehitusalusest maa-alast on tervelt 60—70% jätatud vabaks, mis suurlinnades haruldane. Blokkmajade ruumikad õued on moodustatud iluaedadeks, laste mänguplatsideks jne.

Igas ehitises, mille korterite arv on suurem kui 300, on olemas oma mehaaniline kiirpesukoda kõige moodsamate masinatega ja muu varustusega. 1930. a. lõpul oli selliseid asutisi elanikkude kasutuses juba tervelt 32.

Iäle selle on neisse töölistamajadesse paigutatud veel suur hulk mitmesuguseid ühiskondlikke avalikke asutisi, mida ka teised linnaelanikud võivad kasutada. Nii oli neis kuni 1930. a. lõpuni avatud 54 lasteaeda, 33 päevakodu, 29 noortekodu jne.

Schönbrunn'i loss
enne kuninga, nüüd Lastesõprade organisatsiooni eluase.

See ei ole aga kaugeltki veel kõik, mis Viini linn teinud korterikriisi lahendamiseks. Suurte töölismajade ehitamise kõrval on linn asunud linna äraritele ka aedlinnade loomisele, on odavaprotsendilise laenuandmisega kaasa aidanud iseseisvate üheperekonnajade ehitamisele, on ise üsna suurel arvul ehitanud selliseid maju jne.

VI. „Freundschaft!“

Niisuguse hiiglasuure töö juures ei ole siis midagi imestada, kui tervelt $\frac{3}{4}$ kogu Viini elanikkudest on sotsialistid. Sotsialistlik elukäsitlus ja usk sotsialismisse on nii võimas, et mingisuguste demagoogiliste abinõudega ei suudeta seda hävitada. Sellest tuleb ka, miks näiteks kommunistidel Viini linnas ja Austrias üldse ei ole kõige vähemalgi määral pinda.

Sotsialistlik elusuhtumus ja ka sotsialistlik teadvus on sügavalt juurdunud mitte üksi tööstustöölisse, vaid niisama ka ametnikkude, õpetajate, äriteenijate ja teiste, mujal nõrgema klassiteadvusega kihtide,

isegi tavalise väikekodanlise elaniku hingeellu. Kahtlemata see sotsialistlik mentaliteet leiab edaspidi veel rohkem tuge, kuna kasvav noorsugu omandab selle juba maast madalast, õpib juba lapsena sotsialistlikult tundma ja sotsialistlikult mõtlema. Käib ju siin sotsialistide praktilise töö kõrval linna majanduse ülesehitamise ühtlasi ka niisama hiiglasuur ja põhjalik kasvatustöö ja sotsialistliku elusuhtumise propaganda. Tulevane viinlane kasvab juba lapsest saadik sotsialistiks — ja on ju selge, et lapsena omandatud maailmasuhtumine saavutab erilise hoogjõu ja jääb püsima alatiseks.

Viini linna uute ehitistega tutvudes puutusin kokku paljude inimestega. Kuid ei kohanud nende hulgas ühtainustki, kes poleks olnud otse lapselikult uhke oma sotsialistide töö pärast, uhke sellepärast, et ise kuulub sotsialistide peresse, või sellegi pärast, et elab sotsialistide ehitatud majas. Pisikesed lapsedki majade õues pidasid enesestmõistetavaks tervitada võõrast tulles ja minnes oma „Freundschaftiga“.

Aga kõige sügavama mulje jättis punase Viini elanikkonna sügavalt sotsialistlik elutunne muidugi olümpiaaadi pidustuste päevil. Ei ole vajagi enam kõnelda sajatuhandest osavõtjaist koosneva tõrvikute rongikäigu meelivallutavast ja unustamatust pildist, tollest kilomeetreite pikkusest pidutseva tööväe tulimaost, mis, koosnedes kõigi maade külalistest ja Austria enda organiseeritud töeliskonnast, laviinina kulges läbi puudevarjulise Prateri nõörsirgete alleede ja kesklinna avarate tänavate. Kuid veel palju sügavama mulje jättis just Viini enda elanikkond, see Viini keskmine kodanik ja tavaline töömees, kes oli niisama tulnud välja rongikäiku vaatama ja tiheda müürina seisid kahelpool kilomeetreite pikkust teed, kust kulges läbi rongikäik. Sajad tuhanded olid siia kokku kogunud, mitte üksi passiivselt päält vaatama, vaid ka ise kaasa elama rahvusvahelist tööliste pidustust, tervitama kõigist maailmakaartest Viini kogunud töölisklassi esindajaid. Ei vähematki vaenuavaldust või nõrgematki ironia varjundit ei saanud siin tulla mõttesegi. Ei olnud kusagil märgata külmagi suhtumist või tardunud ükskõiksust, nagu meil tavaliselt. Siin muidugi tuli sotsialistliku elutunde kõrval ilmsiks veel viinlase seesmine soojus — ja kogu rongikäigu läbistamine kolme ja poole tunni kestes kuni raekojani, sotsialistliku ehitustöö päästaabini, oli kui üksainus rõõmu- ja võiduhõise, üksainus su-

medasse õhku otsekui alatiseks rip-puma jääv „Freundschaft“ ja „Frei Heil!“-tervitus paljude sajatuhandete vanade ja noorte suust, võimas ühtekuuluvuse ja ühistunde avaldus rongikäigu ja päältvaatajate vahel.

Kus mujal maailmas oleks küll olnud selline südamete ühistukse võimalik kui Viinis?

Jah, Viin on üllatavaks näiteks, mida sotsialistid tugeva tahte ja hää oskuse juures suudavad korda saata isegi kodanlise korra raamides ja vastaste tugeva vastuseisu juures. On selge, et Viini sotsialistid kaugegtki mitte üksi agitatsiooni ja propaganda varal ei oleks suutnud tungida nii sügavalt laiade masside hinge, vaid päämiselt ikka oma praktilise tööga. Oma tegelikus loovas töös on Viini sotsialistid kasvanud jõuks, mille vastu iga fašistlik organisatsioon näib olevat jõuetu.

Viin on siis nüüdki veel jäänud endiselt muinasjutu linnaks, linnaks, mille taolist maakamaral teist ei leidu. Ainult muinasjutt ise on põhjalikult muutunud. Viimaste Habsburgide toonasest hiigelinnast, mis elas minevikust ja vaatas päämiselt minevikku, on saanud kirgas sotsialistlik linn, mis ometi on ka *omamoodi muinasmaa*. Aga selle vaade on otsustavalt pöördud tuleviku poole ja selle pilk näeb tuleviku kultuuri sündimise unelmat ehk veidi selgemalt, kui seda suudetakse näha kusagil mujal.

MAX ADLER

Loominguline sotsialism

1.

Sotsialismi idee on inimühiskonna idee ilma vaesuse ja puuduseta, ilma rõhumise ja kurnamiseta, ilma vastoludeta väheste muretu ja mõttetu luksuse ning suure massi lootusetu tööviltsuse vahel. Sotsialism on ühiskonna kavapärase korra idee, ühiskonna, kus töö ja nauding jaguneb kõigile ta liikmeile ühetasaseit ja nõnda võimaldub *inimväärne olemas-*

olu kõigile. Eks sellisel ideel peaks olema kindlustatud üldine poolehoid, tormine lugupidamine? Eks sellele peaks saama osaks kõigi kirglikem osavõtt ja liitumine, nii et kõik teised parteirühmitused peaksid astuma kaugele tagasi, langema isegi tähtsusetusse? Sest mis võiks täita südameid suurema soojusega kui uue muretu ja õiglase ühiskonnakorra idee, kui vaade tõelise inimsuse ja

kõigi venduse eluvormi, mis astuks praeguse hirmsa ja halastamatu käristatud olukorra asemele? Mis võiks, eriti poliitilistest ja tulunduslikest kriisest nii sügavasti vapustatud olevikus, kui olemasolu ebakindlus ulatub juba keskmiste ühiskonnakihtideni, — mis võiks olla tähtsam kõigile ühiskonnaklassidele kui sotsialistliku ühiskonna teostamine, milles kõik sisemised ja välised hädaohud rahule ning elu viletsustumine oleksid lõplikult kõrvaldatud?

Ainult, meie kõik teame, et sotsialismil ei ole tõeliselt kuidagi seda üldist ja vaimustavat poolehoidu. Jaa, vastuoksa: niipea kui on hääl datud sõna *sotsialism*, sellega ei kõla ideaali äratushüüe, mis kutsub esile ja ühendab kõik inimese hääd kired, vaid võitlushüüe, mis eraldab inimesed kahte leeri. Kohe moodustub nende kaitserinne, kes ei näe sotsialismi muud kui muidu rahulikeks jäävate rahvahulkade hässitamist, nende nõudlikestegemist ja kõigi kultuurihüvede ahvardamist. Ja nõnda on tulnud arstimatu ja kultuurivastane nähe, et sotsialism praegu näib paljudele ainult näitena poliitilisest parteielust, ja neile sel viisil moderni sotsialismi põhjanevalt uus läheb kaduma, loominguline ja kultuurimõttes revolutsiooniline, see on inimühiskonna kõrgemaksmoodustamine. Ja on veel häätahtlikumaid nende seas, kes küll lepidavad sotsialismi ideaalse mõttega, lükkavad aga selle külma ajalikkusega tagasi kui utopia, kui meie aega mittesobiva unistuse.

See alati elav utopia etteheide ei ole aga ainult mõttetute ja vaimust vaeste jutt ega rahulolevate ja täis söönute vaimuvaesuse tunnistus, see näib rajanevat ometi sajanditepikkusele ajalookogemusele. Sest sotsialism täiusliku ühiskonna ideaalina ja vaeste ning rõhutute liikumisenähe selle sihi poole ei ole ju alles meie päevade nähe. Vastuoksa: sotsialism on sama vana kui vaesus ja rõhumine. Ikka on olnud juhtivaid vaimusid, kes, nüristumata ja ükskõiksustamata oma kaasnimeste kannatustele, on tõstnud oma kaebehäält ühiskonna ebaõigluste vastu, ja kas julgetena mässajaina või usuasutajaina või

uue moraali kuulutajaina on kutsund inimesi üles. Ja ikka on olnud küllalt vaevatuid ja koormatu, kes on järgnend neile suurtele rebellidele ning on tahtnud muuta mässuliikumistes oma vaevarikast saatust. Aga kõik need püüded kaotada viletsus maailmast, mida juba kaua aega enne euroopa kultuuri olemekohand Hiinas, Egiptuses, Baabilonis, kõik see igatsus ja lootus, süüdistus ja päaletung pääasjus on jäänd asjatuks ja näib meile seda *tänase päevani*, millal meid piinavad *ikka veel samad vastolud* vaese ja rikka, isanda ja sulase vahel. Ja nõnda lõppeks pidi tekkima arvamine, et mis nüüd tihti tähistab ajalooõpetust, et võitlus kurja vastu on illusoorne, kuna siin on tegemist selliste vastoludega, mis on olnud ikka, nõnda siis loodusest, mis kuuluvad ühiskondlikku täiusse ja sellepärast peavad jääma püsima. Resignatsiooni meeleolu, levitatud vaatekohast, mis alati ei esine nii kaunis vormis kui valu liselt liigutavas Schilleri luuletises, kes vähemasti lootuses leiab lohutaja: *On kõnet ja unistust inimesel, et tulevad paremad päevad; siht õnnelik, kuldne tal ikka on eel, mis poole kõik tormates läevad. Vanaks maailm saab, ja jälle on uus, inimesel ees lootus ja unistus.*

2.

Praegune sotsialism ei tunne enam sellist nõrka keelduvat ja ainult unistuslikku lootust valavat hinge meeoleu; see on pigemini täis jõutunnet ja sihiteadvust, ning see annab modernile sotsialistlikule inimesele hoopis uue innu. Selle tõttu ta tunneb end tõeliselt nagu uue aja alguses, mis aga ei või olla loodud teisi kui *tema teo kaudu*, tõeliselt loomingulise inimese kaudu, kuna see kujundab uue teaduslikult, *samal ajal* ka kujundab *enda selles* vana maailma kokkulangemises uueks inimeseks, tulevate aegade kodanikuks.

Sotsialismi tähenduse põhipööre, nagu näeme kohe, on ühenduses ühiskonna tulunduslike jõudude võimsast arengust tekkind hoopis teissuguste klassivahekorradega, kui see kunagi ajaloos on olnud võimalik. Ja selle muutuse toomine selgele tead-

vusele ja sellega sotsialismi asetamine teadusliku tunnetuse kindlale pinnale on *Karl Marx'i* ja *Friedrich Engels'i* ajalooline töö, mis on ikka veel mõjukas, jah, nüüd alles algab ja avaldub täielt. Sest tõeliselt alles nüüd uus käsitlus, mille Marx ja Engels on andnud meile, hakkab saama tõeliseks massitunnetuseks. Modern sotsialism on marksistlik sotsialism, on, nagu Marx ja Engels ise selle on nimetand, teaduslik sotsialism.

Aga kas see ei tähenda pigemini kaotust varasema sotsialismi ideaalsele kõrgusele ja tundesoojusele? Teadus — see on küll tunnetuse teine avar valgustatud riik, kuid ka külma mõistuse riik, kus pole maad tundejõududele, südamehäälele, ideaalikiirele. Kas teaduslike mõistete ja tuletiste külm vool peab asendama inimlike tunnelmate leegi ja idealistliku vaimustuse lõpmatu jooksu? Milline hingeline vaesestumine oleks siis otse see modern sotsialism! Kuid ka milline faktide eneste vägistus! Sest kannatav inimene, keda häda rõhub, kes peab kannatama õiglusest, kelle ühiskondlik pöörasus viib meeleheiteni, — see ei või ajada end sirgu mõnes teaduslikus formelis, tuse ja pöörasuse vastu ja oma kirg-vaid oma leegitsevas mässus õigluse-likus otsuses asuda oma ideaali teenistusse. Iga lihtne sotsialistlik tööline, kes on sellise vaimuga täidetud, on selle elav tõestis.

Aga see ettekääne ei taba teaduslikku sotsialismi ega moderni sotsialistlikku inimest, kes on ikka *üht-aegu* sotsialistliku idee kandja ning marksist. See ei taba marksismi, sest see ei ole too loodusteaduse mehanism, mida arvustasid paljud õpet-lased, seda tundmata. Teaduslik sotsialism *ei asenda* sotsiaalset idea-lismi külma mõistevaraga, vaid vas-tuoksa, ta *eeldab seda* ja algab sel-lest, aga et seda *selatada*, näidata ta võimalikkust ja tähistada oma vahendeid ja teid oma teostumiseks. Nõnda teaduslik sotsialist ei lakka olemast idealist, võitleja hää, kauni ja täiusliku eest, — ta saab ainult *nägi jaoks* võitlejaks. Teaduslik sot-sialism ei *keeldu kuidagi* kogu tunde-leegist, veel enam, näidates, et

nüüd alles aeg on saand küpseks tõestada mineviku unistust, ta tä-hendab sotsiaalse idealismi senni olematut tugevnemist.

3.

See teadusliku sotsialismi põhja-panevalt uus laad, mida võib nime-tada ka loominguiliseks, sest see loob uue mõtlemisviisi ja selle kaudu uusi inimesi uue ühiskonna jaoks, selgub lihtsana näivast küsimusti-kust, mis aga teeb temast tõeliselt revolutsioonilise. Ka see lähtub fak-tist, et vaese ja rikka, isanda ja sulase vastolud ajaloos ikka on esi-nend uuesti ja et kõik võitlused selle vastu on jätnud nad oluliselt muut-matuiks. Aga see *ei jää peatuma sellele faktile*, nagu seda teeb kodan-lik mõtlemine, vaid küsib selle nähte põhjusi. Kust tuleb, et hoolimata inimeste kõigi elusuhete määratud muutusest neil piinavaimail ja pri-mitiivseimail sotsiaalseil vastoludel vanust ajast saadik on muutund ai-nult vorm, mitte aga asi ise? Mitte põhjuseta ei kõnelda täna palgaorju-sest, ja see oli kodanlik tulundus-teadlane 18. sajandist, Nicolas Lin-guet, kes siis kaua enne Marx'i oma kodanikusääduste teoorias on kirju-tand järgmist niinimetatud vaba-dusest:

„Ta on vaba, ütlete teie, ah, otse selles on ta õnnetus. Tal ei ole mil-lestki muretseda, aga keegi ei mu-retse ka temast. Kui teda vajatakse, üüritakse teda nii odavalt kui või-malik. Vilets palk on vaevalt tema eluvajaduste ja tööpäeva hinnaks, mille ta annab vastu... Teda kaits-takse palju vähem töödel, milleks teda tarvitatakse, ollakse palju jul-gem, kui see maksab ta elu. Ori oli oma isandale väärtuslik, sest ta oli maksnud palju raha; aga tänapäe-vane käsitööline ei maksa midagi rikkale, kes annab talle tööd.“

Kust tuleb aga see eluvastolude muutumatus muidu ühiskonna alai-ses muutuse ja selle kiidetud kul-tuurielu keskel?

Teaduslik sotsialism annab selleks oma seletuse, mis on nii lihtne, et see toob kohe valgust, kui kord sel-lele toetutakse, mis aga sellest hoo-limata on hilja leitud ja veel palju

dele jäänd tundmatuks, isegi sääl, kus seda just tuntakse, veel kuidagi alati ei ole leidnud käsitlust kogu omas ajalootähtsuses. Sotsiaalsete vastolude fakt *pidi* jääma muutumatuks paljude aastatuhandete keskes, sest kogu selle aja kestes üks tähtsaim oli jäänd muutumatuks: ühiskonna tulunduslik alus, *valmistusvahendite eraomandus*. See tähendab, et kogu niinimetatud kultuurialaloo keskes kõik see, mida inimesed vajavad eluks, ei ole kuulund neile kõigile, vaid ainult väikesele osale neist, ja nimelt *väikesemale osale*, nii et ülekaaluv hulk, kes oli kõrvaldatud kõigist eluvahendeist, oli antud selle vähemiku kätte ja pidi ennast temale müüma. Ja sellest järgneb teine fakt, et kogu töö ühiskonnas, väikese erandiga kogu ajaloos, millal maksis patriarhaalne kodumajandus, oli alati ainult kasu- toomise teenistuses üksikuile, nii et ei töötatud, et kõik inimesed võiksid elada, vaid et valmistusvahendite omanikud võiksid suurendada oma varandust ning võiksid säilitada oma võimu. Neist tulunduslikest faktidest nähtub isendast ühiskonna lõhestumine klassideks. *Klassivastolu* — seda tunnustab praegu ikka enam ja enam ka ametlik teadus — ei ole poliitiliste agitaatorite leidus vaid valmistusvahendite eraomandusele ehitatud ühiskonna paratamatu tulemus. Ja selle klassivastolu sotsioloogilise faktiga on olemas paratamatult ka *klassivõitlus*, kus loomulikult iga rõhutat klass püüab parandada oma saatust ja saavutada üheõigusluse olukorda. Sel viisil klassivõitlus saab ajaloo liigutajaks ning poliitilise ja sotsiaalse edu aluseks, niikaua kui ühiskond on veel klassivastoluline. Nii eriti kõik, mis täna õiguslikuna kultuurina ja vabana õiguslikuna riigina õigustatud uhkusega tõuseb üle endise seisusriigi kitsuse ja ebakultuuri, on võideldud kätte ainult kodanluse klassivõitluses, feodaalse aadli ja absoluutse kuningavõimu vastu.

4.

Ja nüüd olgu vastatud teine küsimus, miks nimelt sotsialism varem pidi jääma utopiliseks ja miks ta

praegu enam ei ole seda. Ka see seletub klassivahede tulundusliku alusega ja selle ajaloolise arenguga. Otse marksism on see, mis ikka teravamin rõhutab, et klassivastolu ei ole nii umbes ebamoraalne, nii et see tuleneks ainult inimeste halbusest, vaid et see on just tulunduslik paratamatus ja sel on isegi suur ajalooline ülesanne täita, sest valmistusvahendite eraomandus oli tingimata vajaline, niikaua kui ühiskonna tootmisjõud ei olund arenend nii kaugele, et võimaldada kultuurielu samal ajal kõigile ühiskonnaliikmeile. Kunni ei võidud produtseerida nii rikkalikult, et jätta kõigile inimestele vaba aega toiminguis teaduse, kunsti ja muude kultuurihüvedega ja võimaldada igale üksikule täit elunaudingut, pidi tekkima tulunduslikult eesõigustatute klass ja jääma püsima, et võimaldada kultuurielu vähemasti väikeses eluriigis. Nõnda toodeti ka vahendid hilisemaks üldsustamiseks. Valmistusvahendite eraomandus ja sellega valitsejate ning haritute klass oli sel viisil ühiskondliku arengu paratamatu eeltingimus üldse ja veel töö ebaküüniva produktiivjõu üks tulemus. Ja sellepärast ka sotsialism varem pidi jääma kauniks unistuseks, sest tulunduslikult ta ei olund võimalik. Ta oleks tähendanud ühiskondliku elu viletsamaks muutumist selle rikastumise asemel. Praegu aga ühiskonna tootmisjõud on tõusnud muinasjutuliseks, saand nii määratuks, et ühiskondliku töö praeguse vormile, kapitalistlikule valmistusviisile, see on saand liig suureks. Ikka jälle kuuleme äritavaid teateid, et on liig palju vilja, liig palju kohvi, liig palju puuvilja, et Kaanadas põletatakse vilja, Ameerika puuvillariikides jäetakse produktioon üheks aastaks seisma, Brasiilias hävitatakse kohvi jne. Vist sellepärast, et inimesed on saand juba liig palju kõiki neid häid asju? Ah ei, massinälj ja massipuudus kõiksuguseist tarbeaineist läheb päevpäevalt suuremaks, aga võimalus *osta* kõike seda, mida tarve nõuab, jääb igapäev vähemaks. Ja nõnda kaupa- valmistuse praegune vorm osutub kisendavaks mõttetuseks, ja val-

mistusvahendite eraomandus on saand ühiskondliku edu ahelaks. See on nii õige, et praegu isegi mittesotsialistlikes ringides tungib mõte päle, et ainult plaanmajandus üldsuse omanduse alusel tähendab väljapääsu tõusvast hädast ja tõusu uutele eluvormidele. Kui Marx'i suur mõttekaaslane Friedrich Engels kuulutas moderni sotsialismi muudangut suure sõnaga: Sotsialismi areng utopiast teaduseni, siis meie elame praegu üle uut muudangut sotsialismi arengus sotsialismi teadusest *praktiliseks vajaduseks*.

5.

Kõige öeldu järele on nüüd mõistetav, et ülesanne olla moderni sotsialismi kandjaiks ja ühiskonna uuestiloojaiks on langend *proletariaadile*. Seda mitte seepärast et proletaarid oleksid eriti selleks määratud inimesed, eriliselt õilsad või eriliselt intelligentsed. Seda loomulikult ei ole; vastuoksaks just proletariaadil tuleb kannatada elusuhete erilisi ebasoodustusi, mis hoiab suurt osa sellest harimatusest, tooruses ja tihti ebamoraalsuses. Aga just et proletariaat on ühiskonna *alamkiht*, et ta moodustab *viimse tulundusliku vastolulikkuse* produkti, vastolu omastaja ning omandusetu vahel, hädata, õigustega ja igasuguse rõhumiseta ühiskonna siht võib olla saavutatud ainult selle viimse klassivastolulikkuse enda lõpetamisega, siis järgneb, et see proletariaadi vabastushuvi, olgugi et see esineb klassihuvina ja ainult nii on võideldav, oma sisult ometi on *samal ajal inimkonnahuvi*. Ühiskonna viimse tulundusliku lõhestumise kõrvaldamisega ta saavutab alles ideaalkõrguse tõeliselt solidaarsena ühiskonnana, ta saab tõeliselt selleks, milleks teda nüüd ainult hüütakse, *inimühiskonnaks*.

Modern sotsialistlik inimene, kes, nagu nüüd on selge, kõige enne on teadlikuks saand proletaar, kuid ka igaüks, kes on solidaarne temaga, — see modern sotsialistlik inimene on järelikult selline, kes mitte ainult ei tunne sotsiaalteaduse näidatud tunnetusi, vaid kellele need on saand ta elukäsitluse endastmõistetavaks

osaks, nagu haritud kodanlikule inimesele loodusteaduse mõtlemisviis. Mitte ainult loodusteaduslikult, vaid ka sotsiaalteaduslikult mõelda — see on, vaadelda kogu ühiskonnakorda, milles oleme sündind, mitte kui midagi loodusest paratamatut või isegi püha, vaid kui ainult ajaloolist, olgugi aastatuhandetepikkust *arengjärku*, kui eraomanduste ühiskonna faasi, millele võib järgneda ainult sotsiaalomaduse faas. Sotsialistlik inimene on siis inimene, kes küll kehaliselt elab olevikus, sest ta ei ole läbistatud mitte ükski teadvusest, vaid ka vahenditust elutundest, et see olevik, ajalooliselt vaadatuna, on juba ühe ajastu lõpp, kapitalistliku tulundusviisi lõpp, ja sellega *kuulub juba minevikku*. Ja kui praegune sotsialism erilise rõhuga tõendab end klassiteadlikuks, siis see ei tähenda hässituse motiivi, vaid ikka seda alamate klasside uut ja loominguist teadvust, mis üle kodanlike maailma vanade klasside mõtete ja tunnete viib välja. Sotsialistlik klassiteadlik inimene on inimene, kes enam ei või mõelda kodanlikes mõistes, vaid on kasvand juba mõtteis ja tundeis tuleviku klassideta ühiskonda, ja sellepärast ka oma toimingus ei või suhtuda teisiti kui negatiivselt allakäivale maailmale, seevastu positiivselt ja ümberkujundavalt ja ühesehitavalt, see on *revolutsiooniliselt olevikule*. Sellepärast tal ei ole kompromisse oma asjas. Sest just see on epohhi moodustav ja suurepärase modernis sotsialismis, et ideaali vali nõue satub ühte teadusliku tunnetuse resultaadiga: mitte üksikute punktide parandused ei või sotsiaalse viletuse tõelise võitmiseni, vaid ühiskonna ümberehitus uuel tulunduslikul alusel, valmistusvahendite ühiskondliku omanduse alusel.

6.

Nii moderni sotsialismi juhivad ideaal ja tunnetus samal ajal, nimelt tunnetus, et klassideta ühiskonna sotsiaalne ideaal praegu on saand kättesaadavaks ja saavutatakse seda varem, mida enam kindlat ja kompromissitut tahet inimestel on selle sihi teostamiseks. Nõnda mo-

dern sotsialism kujundab ajaloos senni olematu *idealismi ja teaduse ühenduse* ja lubab tekkida varem olematul *uuel inimtüübil, sotsiaalloomingulisel inimesel massinähtena*, Sellega meie seisame tõeliselt ühiskonnaarengu uue eepohhi pöörde ees.

Lubage mul lõpuks selle pööriaaja tähenduse näitlikkuseks mõttekat-sena korrata ühest mu kirjutisest, mis, nagu ma arvan, on väga õpetlik. Kujutelge, et üks vana vaarao, kes on surnud juba mitutuhat aastat enne Kristust, ärkaks ja astuks meie maailma. Mis ta näeks, oleks talle küllalt hämmastav ja mõistmatu. Kui ta näeks, kuidas väikesest käeliigutusest suured saalid, isegi kogu linnad upuvad valgusse, kui ta näeks, kuidas väikesest kastist kõlavad elavad inimehääl, kuna inimesed ise on kaugel meist, tihti isegi teistel maadel; kui ta näeks meid lendavat läbi õhu, siis ta hämmastusel ja põrutusel ei oleks lõppu, ja ta ei saaks aru, kui kaugelt inimesed on arenend, peaaegu jumalate sarnaseiks. Kui ta aga läheks läbi suurlinna tänavate ja leiaks tänavanurgal kerjuse, siis ta ei imetleks, sest see oli nii ka *kuuetuhanda aasta eest*. Ja kui siis, edasi otsides, ta leiaks sõjainvaliide ja päävarjutuid, inimesi, kes varastavad häda pärast, ja kui ta vaastab linnajagudes leiaks inimesi viletsais urkais, kui ta õhtul pärast töölõppu näeks töötava rahva hulki väsinult, halvasti rietatult,

kärsitult koju ruttavat, kuna tööajal ta oleks kohand paljusid hästiriidetuid ja hästitoidetuid lõbustus-tel, spordil ja igasugustel vabadel toiminguil, — siis ta ei hämmastaks, sest seda kõike oli juba tema ajal. Ja temalt puhkeks valuline pettumus sõnades: „See ei ole ju õige, et teie olete arenenud kaugemale, 6000 aastat pärast meid! Sest teilgi on samad kerjused ja sõjaohvrid, sama häda ja vaesus, sama suurte mas-side röömutus ja väljavaatus kui meil. Ei tasu end tõusta hauast, sellepärast lähen jälle oma sarko-faagi“. See on uus pilk ajaloole, mille avastab meile teaduslik sotsia-lism, mis annab täie tähenduse fak-tile, et tulundusliku elu alustes mi-dagi olulist ei ole muutund, hooli-mata meile väga meelitavast aja-loojaotusest vanaks, kesk- ja uus-ajaks. Meie ei ole veel kaugeltki uue aja kõrgustel, mis oma alustelt on tekkind vanaaja eluvõimalustest. Meie moodustame vastuoksa, koos kesk- ja uusaeg, veel ühtlase kultuu-riperioodi, klassivastolude lõhestatud solidaarsuseta ühiskonna perioodi. Kuna sotsialism alles viib välja sel-lest perioodist ja võib viia välja, ta teeb tõeks Marx'i sügavmõttelise sõna: „Kapitalistliku produktiooni-viisiga lõpeb alles *inimkonna eelaja-lugu*“. Ajaloo uusaeg kuulub alles tulevikku, ja sotsialism on sild, mis viib selle juurde.

Tõlkind Nigol Andresen.

ERIK TUIMAN

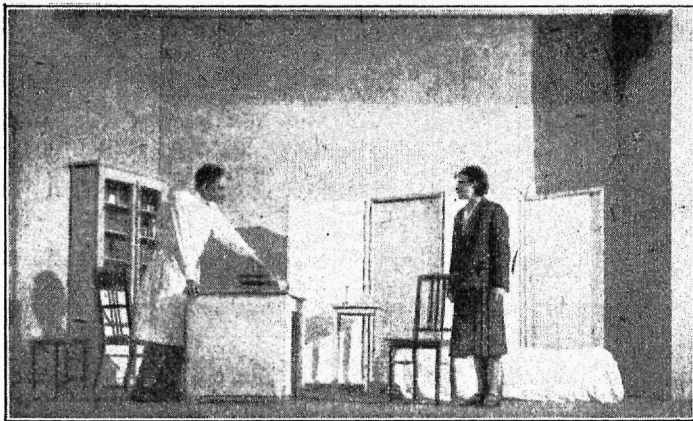
Töölisteraater ja tööliskond

Tallinna Töölisteraater on saand üle oma sünniraskustest. Innustatud alga-tajate tahe luua töölisteraater ka Ees-tisse, on leidnud eriti Tallinna töö-liskonnas järjekindla publiku. *) Esi-

mesed otsingurakused on möödas. ja töölisteraater ka kogemuste põhjal juba järjekindla tööga rajab uusi tä-hiseid uue *tööliskultuuri* loomisel ja hulkade kaasatõmbamisel sellele loo-mingtööle.

*) Siia juurde: Karl Freiberg — Töölisteraatriid Eestis — Rünna-k 6, 1928; Hugo Reiman — Töölisteraater; Fritz Põldroos — Eluline tea-ater — töölisteraater — Rünna-k 3, 1929; Hugo Reiman — Kunst ja elu — Tu-liründ.

Juba organisatsiooniliselt on Tal-linna Töölisteraater kujundand kindla aluse: *usaldusmeeste võrk töökohta-des*. Töölisteraater on leidnud tee töötavasse hulkadesse! Ümberkoli-mine praegustesse ruumidesse („Va-na Estonia“), millised käesolevaks

Fr. Wolff: Cyankali.

hooajaks veel mugavamaks tehtud (uued toolid, maalid seintel jne.), aitas kaasa teatri lähendamiseks rahvaga — Saksa teatri hoone juba sisendas vaenulikkust.

Teatrikriisi, mida süvendab veel suur tulunduskriis, töölisteater ei kannata. Vastupidi käesolevaks (1931/1932) hooajaks on etenduste arvu suurendatud kahelt kolmele ja isegi neljale nädalas. Lisaks etendused ametiühingute j. t. töölisorganisatsioonide pidudel. Kunagi pole vaja töölisteatri näitlejail tühjale

või poollühjale saalile „masindada maha õpitud osa“. Saalitäie kaasaelava publiku kollektiivne suggestioon, isegi paljukorratud tükide puhul, ergutab lava tõelisele loomingu. Mainigem vaid „Ringi kvadratuuri“, kolmat aastat repertuaaris, üle 30-ne etenduse on köitnud publiku vaimustava kaasaelamise.

Käesoleval (1931/1932) hooajal on töölisteater senni annud 5 uuslavastust: M. Gorki — „Põhjas“, V. Katajev — „Miljon piina, Fr. Wolf — „Cyankali“, P. Schurek — „Tänav-

H. Leivik: Käitis.

muusika“ ja H. Leivik — „Käitis“. Ei ühegi puhul saa tulla kõnesse nii „pää- ja kõrvaltegelased“. Kangelane on vabaduse ja uue ühiskonna eest võitlev töölisklass. Nii ei saa ka Tööliseteatri näitlejate seast tõusta „tähti“. Tööliskond hindab terve näitlejaskonna kollektiivloomingut.

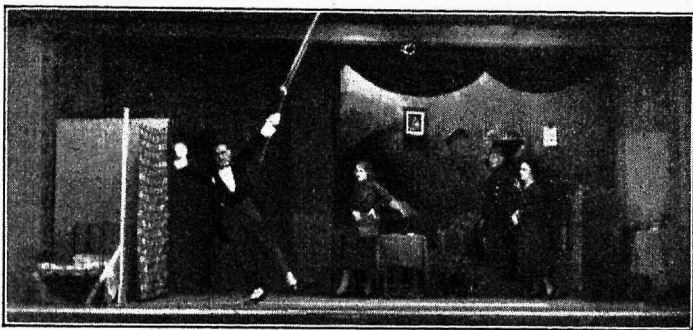
„Tänavmuusika“ on küll komöödia, mis võiks olla ka väga hästi „erapooletu“ (s. o. kodanliku) teatri mängukava. Aga see südamlikkus, millega käsitellakse siin n. ö. lihtinimeste askeldusi, nende rühkimist igapäevase leiva pärast, nende nõrkusi ja vourusi, teostamatut piüüdu: pääseda kapitalistliku mehhanismi pihtide vahelt — „tõusta“, teeb selle tüki meile lähedaseks ja õigus- tab tema võtmist Tööliseteatri repertuaari. Teame ju veel hulgal teadmatuses rabelevad tagajärjetult enda „haljale oksale“ upitamiseks, teevad omakeskis väikesest asjast suure tüli põhjuse. Ka need hulgad on tarvis teadvustada vabastava sotsialistliku mõttega, liita võitleva proletariaadiga.

„Põhjas“ tutvume lähemalt „endiste inimestega“, kes on jäänd kapitalistliku ühiskonna raudkontsa alla ja tõugatud ühiskonnast. Ka neil olid ja on suured kavatsused, aga nende tahe igal üksikult on ometi võimatu midagi muutma. Tööliseteatri tegelaskond andis siin rea huvitavaid tüüpe üksikult, kes koos moodustasid ühtlase terviku — tänapäeva ühiskonna ohvrite kogu. Nõukogude autori V. Katajevi „Miljon piina“, nagu sama autori tuntud „Ringi kvadratuurgi“, aga viib meid juba uue ühiskonna tekkimisprot-

sessi, milline see on praegu Venes. Siin naerame häälemeel huumori- küllaselt käsiteldud vanamaailma „intelligente“, kes Dostojevski vahetavad Belinskiga jne. Aga „Miljon piina“ on siiski nõrgem kui „Ringi kvadratuur“ — positiivsed kujud on liiga idealiseeritud ja näitlejad ei suuda neid esitada küllalt usutavalt.

Masendavamim oli Tööliseteatri „Cyankali“ etendus. Veel kaua pärast etendust rusub selle mõju. Aga siiski pole kõik ometi lootusetu — ema Fent: jumalat- ja pattukartva töölisele veended muutuvad ja ta alistub ainult *otsele* vägivalle, teadmises, et tal ometi on õigus, aga võlts säädus on tugevam. Aga nii tänapäeva ühiskond ikka suuremad hulgad naisi ja mehi äratab teadvusele ja miljooneid teadlikke proletare enam ei suuda alistada „sääduislik“ vägivald. „Cyankali“ on küll tendentsdraama, aga kunstipäraselt ja realistlikult esitatud, nii et vaataja jõuab samale veendele, mis on autoril: „Sääduis, mis aastast teeb kurjategijaks ligi miljon naist Saksas, pole enam sääduis, vaid kuritegu!“

Parima käesoleval hooajal andis Tööliseteater „Käitise“ lavastusega, sellega kõrvutades võib eelmisist aastast vaid Upiti „1905“, kuna Sinclair-Glagolin „Mob“ oli liiga raskepärane meie keskmisele tööliskonnale, „Švejki“ ainevald jälle võõras. Leivik viib meid aga töökotta ja annab meile reaalse — mitte pildi, vaid otse elu, töölise mured ja rõõmud. Lavastaja aina täiendas autori tööd. Nimetagem vaid üht: tõeliste masinate ja nende mürina toomine lavale. Polnud enam lava ega saali, näitle-

V. Katajev: 1.000.000 piina.

jaid ega publikut, vaid üks suur käitis. Oli saavutatud tihedaim koostöö — ühine looming lava ja saali vahel. Et Töölisteatri publik on see, keda teatri väike asutajaskond sinna lootis ja et see publik *vajab* oma teatrit, tõendas eriti „Käitise“ etendus. Kui esietendusel kohati keset vaatust vaistlikult puhkes tormine aplaus, tunnustas see, et rahva kaasaelamine nõudis aktiivset tegevust. „Käitise“ pole ainult tööliste elu reaalne kujutus, vaid ka nende võitlus, mida sümboliseerisid laul või retsitatiiv — koos rühmtantsuga — võimlemisega, eriti mõjuv oli tööliste rühma rütmiliste liigutustega rünnak üksikule ettevõtjale. Samuti kõitev oli „Masina- ja nõelatants“ — muusikaks masinate mürin. Need vaid täiendasid muidu küll realistlikku lavastust. Ning vaatajaskond mõistis seda hästi, kuigi gruppide kujunemisel keset mängu oli puudusi, tekkis tihti koht, mida aga võimalik pa-

randada. Töölisteatri oleks vajaline enam panna rõhku just koorikõne, retsitatiivi või laulu koos rütmilise võimlemisega (tantsuga) arendamisele, tähistades seega tungi sünteetilisele kunstiloomingule.

Töölisteater sammub võiduteed. Esietendused alati välja müüdnud — isegi püstiseisjaid! Tal on juba oma kindel vaatajaskond, vast küll veel piiratud hulk Tallinna töötava rahva arvuga võrreldes. Aga meie üldine töölisliikumine on ju ka veel nõrk. Töölisteater aga lühikese ajaga on jõudnud järgi ja isegi ette teistest — vanemaist töölisliikumise harudest. Töölisliikumine on tervik — üksikute harude üksteise vastastikune toetamine. Et Töölisteater juba praegusel arenguastmel senni organiseerimatutele suudab aidata leida teed organiseeritud ridadesse, on täiesti kindel, samuti suudab ta täiendada organiseeritutegi teadvust, kõnelemata nende kunstiliste tarvete rahuldamist.

Noorsotsialistlike päid

NAGU NEID NÄEB PAUL RUMMO

Neid on ju pööraselt palju meil Eestiski. Kõiki pole üldse näind oma ihusilmaga: paljusid kohtab küll siin ja sääl — väike kolmnurk rinnas või hall pluus seljas, — viipamas sulle naerulnäol mehise „sõpruse“, kuid ega neidki kõiki tunne: ei tea nime ega kedagi. Paljudega on aga juba aastaid tuntud ühiseid

rööme ja muresid, astunud ühiseid samme — nende näod kergivad sa-gedamini mällu.

Nigol Andresen.

Räägitakse, et temale olevat antud mõnikümmend aastat tagasi pühas ristimises (! seltsimehed, kuidas te kujutlete, kui soorituks see toiming

Karl Freiberg, Liit Karoll, Nigol Andresen.

nüüd?) nimeks Nikolai. Alul olnud ta sellega rahul. Aga kui kuulnud sama nime kandvat Vene keisrit, löönd pisikeses poisis mässuvaim publitsema, häll käänd kummuli ja paljas jalg pörutand vastu pörandat: Mina *igamehega* nimikaim ei ole! Polnud midagi parata, pidi nimi parandatama!

Kas see jutt on õige, selle eest ma ei vastuta (milleks on siis vastutav toimetaja?). Fakt on aga see, et hiljem Rakvere kroonuseminari hallid traditsioonidki ei suutnud meest taltsutada: kui ta ei saand teha muud, siis valas oma tormi ja tungi vähemalt värssidesse, mis kukkusid vahel välja üsna lüürilised, käis ringi päris kvalifitseeritud kunstinimesena: on revolutsioonilise „Hommik-teatri“ innustund asutajaid, siinsüäl ajakirjanduses kohtame N. A.-d rääkimas juttu kirjandusest, kunstist, teatrist.

Kuid see kõik pole *meie* Nigol. See on ajalugu.

Milleks teha pikka juttu tänapäeva Nigolist? Kes teda noorsotsialistidest ei tunneks?! Teda jätkub ju kõikjale ja suudab teha kõike. Liidu lühikese eluea jooksul meie armastatud vaimne juht, kellel ikka on jätkund julgust, optimismi ja uusi ideid, ning jõudu nende realiseerimiseks. Oma kutsealal armastatu-

maid õpetajaid ja hinnatumaid ametikaaaslasi.

Sugestiooniküllasemaid mehi, keeda kõrvutada raske kolleagagi. Kui mõni aasta tagasi õndsas „Ühenduse“ toimetuslaua taga juhuslikult nende ridade kirjutajat esmakordselt kohtas, tundsin vaistlikult: ega selle mehe käest pääse. Ja ei pääsnud ka. Nagu paljud-paljud teised enne ja pärast mind.

Karl Freiberg.

Temal pole vist kunagi olnud vaja ohata ühes Juhan Liiviga: „Kui seda metsa ei oleks ees!“ Mis tähendab mingi mets sellisele mehele, kui meie armas Kaarel, kelle taeva poole sirutuva dimensiooni adjektiiv viib julgesti võtta superlatiivis. Vaatab igast metsast üle.

Aga ka sellest sümbolsest metsast, mida mõtles Liiv. Ükski celarvamide ja vastolude rägestik pole tihe küllalt, et ta ei jaksaks sellest raiuda läbi avarat sihti. Ta ei raiu suure žestiga ja paatosega. Karge hää kumiseb üsna tasa, päris ootamatult vaikselt nii pika mehe suust ja ettepoole rühiga kelha kõigub rütmiliselt amplituudiga nii — 45 kraadiliselt. Kuid kuulates märkad perspektiive muudkui avarduvat.

Filosoofilisemaid teoreetikuid. Kodus mitmel alal, kui sulle kätte võ-

Mihkel Mihkelson, Vanda Kann, Oskar Pärn.

tab. Aga ega ta sellest palju räägi. Paneb Oskar Kurmiste maski ette ja ooperid, romaanid, luuletised — värisege!

Lii Karoll.

Üks vana seltsimees, kuuldes esmakordselt Lii deklamatsiooni, ütles südamlikult: „Kurat, milline energiline tütarlaps! Oleksin noorem, võiksin ülepää armuda.“

Ja üks me armastagi kõik seda tulishingelist seltsilist, meie ennast-salgavat, südamlikku Lii'd. Seda väikest tütarlast, kellel jätkub jõudu naeratada läbi pisarategi ja visata trotslikult päa selga!

Lühikese ajaga ta on muutunud meil asendamatuks. Lii deklameerib, ühislaul ei kõlaks temata sobivalt ja kes teab, olnuksid me vormipluusidki praegugi alles tuleviku-muusika, polnuks teda.

On vahel surmväsind tööst. Aga ei kaeba. Kurb naeratus vaid mängleb näol: „Äh, pole midagi!“

Ja ikka jätkub jõudu naeratada läbi pisarategi ja visata trotslikult päa selga.

Vanda Kann.

Nad on ristind ta Tootsiks. Miks, seda ei tea ma kindlasti. Võib olla sellepärast, et tas on sama palju rähklevat, kõikjalejätkuvat, sekka-löövät, nagu selle nime algtüübiks. Ja kelmikust.

Oleskleb igalpool ja mitte kusagil. Kindlaid elukohti Tallinna-Tartu raudteeliini — jaamadeks Nõmme „papamõisa“, Tallinna ja Tartu Töö-liskodud.*)

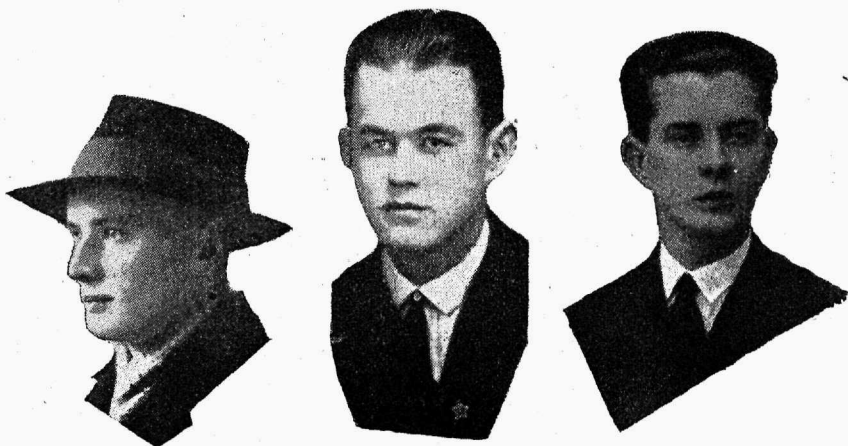
Studeerib. Aga akadeemilist värvi juure ei võta — olevat Tartu nais-korpide kirstunael. Lõvimaid nais-õiguslasi ja lürismi võib ta mant otsida tulega. On üks kord elus nut-nud: nimelt Jõgeva pisagraasi lahingus, mis toimus Lihvlandimaal Anno Domini 1931 (enne pastor Järve-läkitise ilmumist).

Mihkel Mihkelson.

Pikk ja sirge kui osi ning kannab prille. Ma ei tunne optikat, ega tea, kas need pole äkki nõiaprillid — igatahes peab tublisti kahtlema nende tavalisuses, kui seda meest tunda lähemalt. Ehk on see ta laps-põlvkodu Kaukaasia lõunapäikese süü, või koguni olenev lühiajalisest juristipraktikast huumorikuulsas Hiiu-Keinas, kuid üks on selge, et Mihkliga tõsist täitsamehejuttu polegi nii kerge rääkida. Satud kohe üsna kenakeste pirnide märklauaks,

*) Pauli väide on vananend: Toots elab praegu ainult Tartus, ja Tallinna teda hästi ei saa. Samuti töötab juba mitteakadeemilisel alal. Kuid ega sellepärast talle ikkagi andestata kirjaoskust!

Üks toimetaja'id.

Paul Rummo, Neeme Ruus, Lui Metslang.

ja võid neid siis nosida kaua aega, kui ei oska tagasi adreseerida.

Jupiteri kohale pretendeeriv meie juristide ja parlamendi planetaariumis. Olnuks vist see juba ammu, poleks tal komeedi sädemete ja meteoride pildumise vempusid sees. Kuid olgem avameelsed: väga suur aga ta südamepildumise aparatuuris pole vaid pelk vembutamine, vaid korralik leegiheit. Ei usalda hakata arvutama neid leegitsevaid südameid, mis ta omil loendamatuil agitatsiooniretkil on toond lisaks proletaarliku liikumise palangule.

Kindlasti teeb neid ridu lugedes kurja näo ette ja ähvardab „Rünaku“ ilmumise panna seisma. Tal suur võim käes: on ju väljaandja, ja pääle selle veel vastutav toimetaja! Kuid ärgem kartkem: tal on hää süda, ja ta suudab seedida teistegi aedades kasvand pirne.

Lui Metslang.

Olen pannud tähele mitme aasta jooksul: kui Lui mingil koosolekul läbirääkimiste puhul saab — nagu meil öeldakse — suu pruukimiseks — sõna, ümiseb ta omaette olematusse habemesse veendumund „jah“. Ja alles siis läheb lahti.

Püüdes tungida selle väljendi sügavamasse psühholoogilisesse regioonidesse, märkasin äkki, et ta nägu, rohkem veel — kogu olemus kuidagi

on päris tihedas seoses nimetatud sõnakesega. Muidugi ei saa keegi mingit kujutelma inimesest, kui öeldakse olevat jahnägu. Ometi, — Lui on! Ta ilmes on ikka seda kindlat, kõikumatut sisemist veendumust, mida siis tähistab või fikseerib too sõnagi.

Portfell kõvasti surutud kaenlasse, käed sügavalt taskudes, nii näeb teda jooksvat ringi. Tema füüsilise — kuid ka fantaasia! — kõndimisega pole kerge pidada sammu.

Tegi hiljuti kõrge lennu. Lennutas enese Tallinna „Tööliskodu“ alumiiselt korrald kolmandale. Tiibade kandjõudu näib jäävat ülegi: korraldab ametiühingute asjad, noorsotsialiste ei kavatse unustada, ja tiivanukid kihelevad veel saja muugi asja juure lendamiseks.

Lendab, rassib ja ümiseb vahetevahel olematusse habemesse veendumund „jah“.

Artur Piht.

Tal on pagana paindumatu piht, sel meie Artur Pihal. Võib kõhklematult joosta tullegi, kui see on kasulik sotsialistlikule veendele.

Prillid, korratud juuksesalgad, temast lahutamatu hall pluus ja punalips, suured ja tugevad kämblad — nii näeb teda askeldavat. Alati kole kiire. Aega pole kunagi.

Aleksander Tänav, Erik Tuiman, Artur Piht.

Sõidab ringi jalgrattaga ka pimedaimal ööl ja poriseimal teel. Agiteerib eranditult igas jutus ja igas kohas. Punub vitstest keni mööbleid. Mängib virtuooslikult kontrabassi.

Esimene vist inimajaloos, kelle kui õpilase vooli alla pugesi koolidirektor nii ajaviiteks sumadane revideerima. Millepuhul Piht ütles: „Ta heidab mulle ette, et ma ei austavat seadusi, kuid ise astub üsna brutaalselt üle lihtseimast osast põhiseaduses“.

Visati välja Haapsalu seminarist, sest ta oskas mõelda iseseisvat. Selles rinnalastekodu + kasarmu atmosfääris tõepoolest polnud ta õige koht.

Ega see Piha pihta vimma kiskund! Karastas vaid selgroogu, ja selle pandumisvõime on nüüd veel väiksem.

Oskar Pärn.

Pärit põliselt revolutsiooniliselt ja atentaatide maalt — Vana-Karistest. Küllap säälele õhkkonnale tänu võlgnemegi, et Oskarist sai oskusrikas võitleja meie ridades.

Näos raudset tahet ja energiat. Suud ümbritsevad jooned ja löua näivaltpingul seis ütlevad esimesel pilgul: see mees ei alistu.

On mitmet puhku pidand kannatama oma maailmavaate pärast. Val-

landatud töökohast ja ähvardatud muulgi viisil. Aga ei alistund.

Praegu noorsotsialistide distsipliini ja füüsilise kvintessentsi — noorvalvurite juht ja organisator.

Tihedad, teadlikud ja tugevad rühmad üha formeeruvad. Tema kaudu vist saamegi tõelise proletariaadi eelväe.

Kuidas saakski kujutella teda teisi, kui teame, et ta on Vana-Karistest!? Eks ka Jaak Sosi valatud veri kohusta tungima lakkamatult edesi!

Neeme Ruus.

Mõni aasta tagasi elasid Pärnu seltsimehed üle suure ja hoogsa renessansi. Organisatsioon omis eluavaldusis muutus väga elavaks ja kipus ületama kõiki teisi. Siis saime kuulda, et selles olevat „süüdi“ eriti keegi Evald Nurme nimeline seltsimees.

Lõppeks õnnestus palest-palge näha Evald Nurme. Väikese, peaaegu lapsenäoga, röömsa naeratusega poiss. Üllatas meid kõiki aga oma praktiliste teadmustega.

Aasta edesi aga kuulsime uut nime Pärnus hoogsalt tegutemas. Seekord oli see Neeme Ruus. Ja kohates selgus üllatuseks — Ruus on täpselt

Nurme nägu — muudkui mehisemaks muutund tublisti.

Senine gümnaasiumi õpilane Neeme Ruus ja noorsotsialist Evald Nurm olid üleöö koaleerund ja sellest ajast tunneme vaid seltsimees Neeme Ruusi.

Olen sageli imestand, kuidas selle rõõsa naerulnäo taga peitub nii palju jõudu ja energiat! Kuidas tema mahe-kõlav hääli äkki võib muutuda hoopiski võimsaks.

Põeb parandamatult esperantohaugust. Ei jatkund talle sellest, et nakatada sinseid inimesi — nüüd juba mitu kuud kõlvab baktereid Rootsis, Norras ja Lapimaalgi. Ja me ei saa vist niipeagi näha oma südamlikkus Neemet!

Ometi oleme rahulikud: teame, et talle esperanto pole mitte siht, vaid abinõu. Teame, et ta nakatab oma õrn-võimsa sugestiivsusega muidki ideid!

Erik Tuiman.

Mäletan teda sellest ajast, kui koolipoistena sõjaväeõppustel kusagil liivamägedes ühisel jõul püüdsime leitnandikeelsele võõvalehele asetada ametisümbolit — leitund säareluud.

Nüüd vigurid ja vembud on muutund karmiks reaalsuseks. Mis enne dikteeris vigurdav vaist, seda nüüd aga teadlikkus. Olgugi, et sellega ühes ka avaldusvormid on muutund.

Juba aastaid Erik rassib ennast-salgavalt meie suurimas ühingus, — Tallinnas. Ja kui see on paisund nüüd üsna võimsaks ja laiaulatuseks, et oli tarvilik koguni kahe haruorganisatsiooni loomine, siis selle cest peab „vastutama“ tublil määral just Erik.

Kui Erik ei ole omal kutsetööl, siis on ta ühingus. Kui teda ei leia aga säältk, siis kindlasti kõnnib linnas ringi mööda seltsimehi — instruerimas ja innustamas.

Ja ometi jatkub tal aega veel intensiivseks õpinguks. Kui loete „Rünnakust“ ta sisutihedaid teoreetilisi artikleid — siis peate ju veenduma, et need ei saa olla lühialise

elu kogemuste vili, vaid eskätt just õpingute, uurimuste tulemus.

Tas on teooria ja praktika õnnelikult kombineerund. Oleks meil palju Erikuid!

Aleksander Tänav.

„Poiss kui ponks, ma ei tea, mis häda tal on jannata sotsidega!“ Nii kuulsin ühel agitatsiooniretkel „hinangut“ kellegi daami suust.

Jah, „ponks“, aga „jandab“. Töerakondlikud lehed tegid ta üleöö kuulsaks „jandamiste“ pärast. Tiitleid on tal enam kui palju: noorsots, tänavsots, ordumeister, rusikameister jne. jne. Toidab ja katab ühe ajalehe neegripoissi — s. t. — annab sellele võimalusi müstifitseerida ja fantaseerida, teenimaks paarsenti realt.

Löögivõimet ja orienteerumiskust. Sellepolest sugulust oma Makedoonia nimikaimuga.

Tegi natukese ajaga Metsikust Läänest Punase Lääne.

PAUL RUMMO

nagu teda näeme meie.

Paul, kes senni on kirjutand rahvusvahelistest nimedest (vt. „Tormiretk“), on siirdund nüüd kodumaisele seltsimeestele.

Aga Paul on muidu igapidi kena poiss. Tänu ühele Haapsalu „ajakirjanikule“ häis kodanlaste perekonnis hirmutatakse tema nimega lapsi — kuid milline hääsüdamliku näoga poiss, mihuke alati hääs tujus seltsimees ja kameraad!

Sellal, kui meil kõigil leidub vahetevahel aega organisatsioonilisteks nägelemisteks, Paulil pole olnud sellist vaba aega. Tal vist üldse pole pahuruse jaoks aega, ja kui kodanlaste ennustused praegu peavad täituma, et noorsotsialistid korraldavad riigipöörde, siis paneme Pauli revolutsiooni-juhiks ja kas või diktaatoriks: siis alles tuleb üks revolutsioon nagu tütarlapse naeratus, nii et „väikesele vaeale mehelegi“ hakkab meeldima.

„RÜNNAK“, Eesti Noorsotsialistliku Liidu häälekandja. Toimetus: *Nigol Andresen, Karl Freiberg, Erik Tuiman*. Vastutav toimetaja ja väljandja *Mihkel Mikhelson*. Ilmub Tallinnas kord kuus päale juuni ja juuli. Tellimishind: aastas 1 kroon 50 senti, 6 kuud 80 senti. Toimetus ja talitus: Tallinn, V. Pärnu 31. — Postkast 367.

Kirjastus o.-ü. „Täht“ trükikoda Tallinnas.